

Krankenbeobachtungskompetenz

Svårigheter vid översättningen av en medicinhistorisk artikel
från tyska till svenska.

Resumé

Denna uppsats har två syften. Det ena syftet är att översätta texten ”Krankenbeobachtung. Zur Entwertung einer pflegerischen Schlüsselkompetenz in Westdeutschland und in Schweden nach 1945” i enlighet med den valda översättningsstrategin som utgår från Vermeers skoposteori. Enligt denna teori ska texten översättas i enlighet med det syfte (skopos) som fastställts för måltexten. Det andra syftet med uppsatsen är att kartlägga fyra översättningsproblem i texten, kulturspecifika begrepp, nominaliseringar, sammansatta substantiv och modalpartiklar samt att redogöra för hur dessa har lösts i enlighet med de skopos som fastställts för måltexten. Min slutsats är att måltexten utifrån mina valda översättningslösningar till största delen uppfyller måltextens skopos att vara en vetenskaplig text med syfte att informera och övertyga läsaren och ett subskopos om att förmedla de attityder som framhävs genom bruket av modalpartiklar i textens intervjuer.

Åsa Holmgren

Magisteruppsats (20p) i översättning med inriktning på tyska

Stockholms universitet

Vårterminen 2007

Handledare: Barbro Landén

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	1
1.3 Disposition av uppsatsen och metod	1
2 Presentation och analys av källtexten	2
2.1 Presentation av källtext och författare	2
2.2 Analys av kontexten	3
2.2.1 <i>Situationskontext och bestämning av målgrupp</i>	3
2.2.2 <i>Intertextuell kontext</i>	5
2.2.3 <i>Kulturkontext</i>	6
2.3 Analys av den textuella strukturen	6
2.4 Analys av den interpersonella strukturen	9
2.4.1 <i>Språkhandlingar</i>	9
2.4.2 <i>Attityder</i>	10
2.4.3 <i>Ramar</i>	10
2.5 Sammanfattande stilanalys	13
3 Översättningsstrategi	13
3.1 Skoposteorin	13
3.2 Måltextens skopos och bestämning av målgrupp	15
4 Översättningsmetoder vid fyra översättningsproblem	16
4.1 Översättning av kulturspecifika begrepp	16
4.2 Översättning av nominaliseringar	17
4.3 Översättning av sammansatta substantiv	19
4.4 Översättning av modalpartiklar	20
5 Källtext och måltext (finns inte med i denna version)	
6 Kommentarer till översättningen	23
6.1 Kulturspecifika begrepp	23
6.2 Nominaliseringar	26
6.3 Sammansatta substantiv	30
6.3.1 <i>Nominalisering och sammansättning</i>	30
6.3.2 <i>Sammansatta substantiv som behålls av semantisk-lexikala skäl</i>	32
6.4 Modalpartiklar	32
7 Sammanfattning och avslutande kommentar	35
8 Zusammenfassung	37
9 Bibliografi	40

1 Inledning

I detta kapitel kommer uppsatsens bakgrund, syfte och disposition och metod att belysas.

1.1 Bakgrund

Jag har fått i uppdrag att översätta en medicinhistorisk artikel, ”Krankenbeobachtung. Zur Entwertung einer pflegerischen Schlüsselkompetenz in Westdeutschland und Schweden nach 1945” (”Patientobservationen – en förlorad nyckelkompetens”) av Susanne Kreutzer. Artikeln ska ingå i en medicinhistorisk antologi som är en del av ett tysk-svenskt forskningsprojekt med titeln ”Kulturella gränsdragningsprocesser mellan hälsa och sjukdom i välfärdsstater”. Bidragen i antologin är skrivna av olika skandinaviska (mest svenska) och tyska forskare. Redaktörer är Kristina Engwall, Magdalena Bengtsson Levin och Stefanie von Schnurrbein. Antologin kommer att publiceras i två versioner, en svensk och en tysk, och av två olika universitetsförlag, Örebro och Humboldt under 2007.

1.2 Syfte

Denna uppsats har två syften. Det ena syftet är att översätta artikeln ”Krankenbeobachtung. Zur Entwertung einer pflegerischen Schlüsselkompetenz in Westdeutschland und Schweden nach 1945” (artikeln kommer härnäst för korthetens skull att kallas ”Krankenbeobachtung”), enligt med den valda översättningsstrategin som utgår från Vermeers skoposteori. Enligt denna teori ska texten översättas i enlighet med det syfte (skopos) som fastställts för måltextern (se närmare kapitel 3, Översättningsstrategi). Det andra syftet med uppsatsen är att kartlägga fyra översättningsproblem i texten, kulturspecifika begrepp, nominaliseringar, sammansatta substantiv och modalpartiklar och att redogöra för hur jag gått till väga för att lösa dessa med utgångspunkt i de skopos som jag fastställt för måltextern.

1.3 Disposition av uppsatsen och metod

Först presenteras källtextens författare och innehållet i artikeln. Därefter gör jag en analys av källtexten med utgångspunkt i den analysmodell som Hellspong och Ledin presenterar i sin handbok i brukstextanalys, *Vägar genom texten* (1997). Av utrymmesskäl kommer jag inte att kunna behandla alla analysmodellens delar utan jag har valt ut de delar som jag tycker är mest intressanta och relevanta att undersöka i relation till denna text och som på ett bra sätt belyser och ringar in vad ”Krankenbeobachtung” är för slags text. Jag kommer att analysera textens kontext och dess textuella och interpersonella strukturer samt kortfattat sammanfatta dess stil.

För att fördjupa förståelsen av texten kommer analysen att kompletteras med andra relevanta teoretiska perspektiv.

I nästföljande kapitel (kapitel 3) kommer den översättningsvetenskapliga teori som ligger till grund för den övergripande översättningsstrategi som jag har strävat efter att tillämpa under översättningen, Hans J. Vermeers skoposteori, att presenteras. I anslutning till teoripresentationen fastställs skopos (syftet med måltexten) och målgrupp för översättningen där jag också tar hänsyn till resultaten av analysen i kapitel 2. Eftersom skoposstrategin bara kan utgöra en övergripande strategi kartlägger jag också hur de fyra översättningsproblem som jag kommenterar i uppsatsen beskrivs hos andra teoretiker och språkforskare samt vilka metoder eller översättningslösningar de rekommenderar. Detta görs i kapitel 4. Därpå följer källtext och måltext (kapitel 5) och i det följande kapitlet (kapitel 6) kommenterar jag med olika textexempel hur jag har löst de fyra översättningsproblemen med hjälp av de tidigare presenterade metoderna utifrån de skopos som jag fastställt för översättningen. I kapitel 7 ges en sammanfattning av uppsatsen och en avslutande kommentar. I kapitel 8 ges en sammanfattning av uppsatsen på tyska.

Förkortningarna ”kt” och ”öt” betecknar källtext respektive översättning.

2 Presentation och analys av källtexten

I detta kapitel presenteras källtexten och dess författare. Därefter kommer källtexten att analyseras.

2.1. Presentation av källtext och författare

Artikelförfattaren, fil. dr Susanne Kreutzer, är historiker vid Universität Hannover i Tyskland. Hon har under flera år forskat kring sjukskoterskearbetets historia i Västtyskland och hennes doktorsavhandling i ämnet, *Vom 'Liebesdienst' zum modernen Frauenberuf. Die Reform der Krankenpflege nach 1945*, gavs ut 2005. Hon har tidigare publicerat en kort artikel i svensk översättning ”Från ’karlekstjanst’ till ett modernt kvinnoyrke. Sjukvårdsreformen i Västtyskland” (Kreutzer 2006).

Artikeln ”Krankenbeobachtung” ar på 17 A4-sidor och indelad i fem kapitel. Artikeln har översatts i sin helhet. Texten är en historievetenskaplig text som undersöker en historisk process, patientobservationens minskade betydelse. Författaren konstaterar inledningsvis att patientobservationen, som fram till mitten på 1900-talet hade setts som sjukskoterskans nyckelkompetens, förlorade i betydelse under den andra hälften av 1900-talet eftersom

vårdarbetet rationaliserades och blev mer vetenskapligt. Författaren undersöker hur denna process såg ut inom den västtyska kristna sjukvården och drar också en parallell till utvecklingen i Sverige. Hon söker också orsakerna till patientobservationens förlorade betydelse i ett större medicinhistoriskt perspektiv. Författaren har bl.a. undersökt hur processen tog sig uttryck inom Henriettenstiftung, en diakonissanstalt i Hannover, och hon har intervjuat diakonissor som tillhörde Henriettenstiftung om deras syn på omvårdnadsarbetet och reformerna.

2.2 Analys av kontexten

En grundtanke i Hellspong och Ledins textanalys är att ”allt som sägs och skrivs måste ses i sitt sammanhang”, i en *kontext* (1997:49). Kontexten beskrivs som ”hela den språkliga och sociala miljö som texten kommer ur och verkar i” (1997:49).

Hellspong och Ledin urskiljer tre olika kontexter, den omedelbara *situationskontexten*, den *intertextuella kontexten*, som rör textens relation till andra texter, samt *kulturkontexten* som mer övergripande rör textens samhälleliga förutsättningar. Min analys kommer främst att undersöka några drag i de två förstnämnda kontexterna och textens kulturkontext kommer bara helt kort att beröras.

2.2.1 Situationskontext och bestämning av målgrupp

En analys av situationskontexten ger svar på de omedelbara förutsättningarna kring textens tillkomst. Hellspong och Ledin (1997:50ff) urskiljer tre viktiga huvudled i situationskontexten, *verksamhet*, *deltagare* och *kommunikationssätt*. De menar att en text är en del av en viss *verksamhet* som styrs av ett bestämt syfte. I verksamheten ingår *deltagare*, dvs. sändarna och mottagarna av texten. *Kommunikationssättet* tar upp vilka ”kommunikativa funktioner och uttrycksmedel” (1997:54) som är aktuella i verksamheten.

Redan i min inledning och av textpresentationen ovan framgår det att ”Krankenbeobachtung” är en vetenskaplig artikel. Texten kan alltså knytas till en forskarverksamhet. Syftet med den vetenskapliga forskningen är allmänt att ”frambringa ny kunskap inom ett ämnesområde” (1997:187). Texter är viktiga inom forskningen: genom dem kan forskaren nå ut med sin forskning och positionera sig på forskningsfältet. Också den internationella aspekten är viktig för forskningen och dess spridning. Artikeln ”Krankenbeobachtung” får en större spridning genom att texten ingår i en antologi som publiceras i två länder och på två språk.

Om man ser till textens *deltagare* så är sändarna av texten som redan nämnts författaren själv och redaktörerna för antologin, i vidare bemärkelse universiteten som publicerar

antologin och forskarsamhället. Mottagarna eller målgruppen är densamma som för antologin i sin helhet. Enligt antologins redaktörer är målgruppen i båda länder i första hand personer inom den akademiska sfären men också personer ur ”den intresserade allmänheten”. Målgruppen inbegriper alltså både personer som är specialister inom samma område (omvårdnadshistoria), näraliggande områden (medicinshistoriker eller andra historiker) eller andra fackområden (t.ex. läkare eller sjuksköterskor). Texten förutsätter att läsarna har en viss kunskap om den medicinhistoriska utvecklingen under 1900-talet samt att de är förtrogna med den vetenskapliga genren.

Kommunikationssättet, hur texten kommunicerar med läsaren och vilka uttrycksmedel som används, spelar också en viktig roll för förståelsen av ”Krankenbeobachtung”. Textens syfte hänger samman med verksamhetens syfte. Det huvudsakliga syftet med ”Krankenbeobachtung” är att informera om, och fördjupa kunskapen om en aspekt av omvårdnadshistorien. Ett mer indirekt syfte är att författaren vill framhäva, och därmed övertyga läsaren om, en viss tolkning av denna aspekt, nämligen att patientobservationens minskade betydelse ska ses som en *förlust*. Dessa syften framkommer delvis i artikelns inledning:

(1)Die Krankenbeobachtung erlebte in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts im Zuge einer allgemeinen Verwissenschaftlichung und Rationalisierung der Krankenversorgung einen dramatischen Bedeutungsverlust. Dieser Prozess wird im Folgenden am Beispiel der westdeutschen und schwedischen Pflegegeschichte genauer beleuchtet. (kt 21:17-20)

I takt med att omvårdnadsarbetet under 1900-talets andra hälft rationaliserades och blev mer vetenskapligt förlorade patientobservationen dramatiskt i betydelse. I det följande kommer jag närmare att undersöka hur denna process kom till uttryck i den västtyska och den svenska sjukvården (öt 22:15-18)

Texten syftar alltså till att dels informera, dels övertyga läsaren. Enligt Hellspong och Ledin brukar texter som har liknade syften i en viss verksamhet bilda en genre (1997:54). Den här texten tillhör genren ”humanvetenskaplig artikel”. Genretillhörigheten kan också preciseras närmare: texten är en historievetenskaplig artikel inom ett av medicinhistoriens delområden, omvårdnadshistorien, dvs. sjuksköterskearbetets historia.

Texterna inom en viss genre bygger ofta på konventioner menar Hellspong och Ledin (1997:56f). Inom den vetenskapliga genren finns det starka konventioner. Till exempel ställs det krav på att innehållet i texterna presenteras systematiskt enligt vissa mönster. Humanvetenskapliga texter har ofta en relativt fri disposition, t.ex. vad gäller kapitelindelning och rubriker, men i botten finns ofta den klassiska tredelningen *inledning-huvudtext-avslutning* (jfr Strömquist, 1998:19; Myrdal 2005:19ff) Även ”Krankenbeobachtung” uppbyggnad följer dessa dispositionsprinciper. Den inre strukturen följer också delvis vissa konventioner. Jarrick och Josephson (1996:18ff) urskiljer två vetenskapliga stilideal, som de

kallar ”tysk” stil och ”engelsk” stil. Den s.k. tyska stilen utmärks bl.a. av att texten byggs upp kring en hypotes som antingen verifieras eller falsifieras. ”Krankenbeobachtung” följer också delvis denna mall, men författarens tes formuleras snarast som ett konstaterande: ”patientobservationen förlorade i betydelse” (jfr exempel 1 ovan) och författaren för sedan fram olika belägg för *varför* patientobservationen förlorade i betydelse. Författaren försöker också indirekt med olika argument visa att utvecklingen innebar en förlust.

Vetenskapliga texter använder i sin kommunikation också särskilda språkbruk eller koder (Hellspång & Ledin 1997:55). För att vara en vetenskaplig text innehåller texten inte särskilt många svåra fackuttryck eller termer, men koden kan ändå karaktäriseras som ganska smal eftersom många abstrakta ord och tunga konstruktioner används. Inom verksamheten finns det också normer kring hur prosastilen ska se ut, t.ex. att en vetenskaplig text bör sträva efter koncentration och precision (exakthet) (jfr Jarrick & Josephson 1996:24, Strömquist, 1998:19) eller att texten bör vara opersonlig (Jarrick & Josephson 1996:31). Dessa stilistiska krav påverkar formen. Textens form – orden och meningsbyggnaden – kommer att analyseras närmare i den textuella analysen nedan. Andra normer som den vetenskapliga genren förknippas med är objektivitet och saklighet (Hellspång & Ledin 1997:185-186, Nordman 1992: 168).

2.2.2 Intertextuell kontext

Texter befinner sig också i ett samspel med andra texter – de är en del av en intertextuell kontext (Hellspång & Ledin 1997: 64). Hellspång och Ledin skiljer mellan den *vertikala kontexten* (textens relation till texter inom samma genre) och den *horisontella kontexten* (relationen till texter inom andra genrer). Som konstaterats ovan följer ”Krankenbeobachtung” de konventioner som genren föreskriver, bl.a. vad gäller uppbyggnaden. Det finns alltså en underförstådd vertikal intertextualitet med andra texter i genren. Texten samspelar också öppet med andra texter inom samma genre, andra historievetenskapliga verk. Detta framgår i texten då författaren hänvisar till tidigare forskning och åberopar andra forskare genom citat och referat samt i den omfattande notapparaten. Det finns också en öppen horisontell intertextualitet som är mycket utmärkande för historievetenskapliga texter, nämligen att framställningen bygger på historiskt källmaterial. Författaren använder sig av äldre utgåvor av tidskriften *Svensk Sjukskötersketidning* för att kartlägga dåtidens syn på sjuksköterskeyrket och av arkivmaterial, som brev och föreskrifter från myndigheter. Dessutom använder hon sig av muntliga källor, s.k. informanter. Informanter används ofta inom bl.a. socialhistorisk och

kvalitativ forskning. Informanternas redogörelser bildar en egen genre i artikeln, den muntliga berättelsen, och syns som sex inbäddade texter (direkta citat) i artikeln.

2.2.3 Kulturkontext

Vilka är de allmänna samhällliga förutsättningarna för den här textens tillkomst? Den allra viktigaste förutsättningen är utan tvivel det vetenskapliga samhällets existens, dvs. att det finns universitetet och ett forskningssamhälle som producerar och publicerar vetenskapliga texter. En annan viktig förutsättning kan sägas vara de senaste decenniernas ökade forskning kring kvinnohistoria.

2.3 Analys av den textuella strukturen

Att texten ”Krankenbeobachtung” är en vetenskaplig text är också tydligt om man gör en textuell analys av texten. Min textuella analys kommer bara att ta upp ord, ordbildning och meningsbyggnad i texten, det som Hellspong och Ledin kallar *lexikogrammatik* (1997:65). Analysen syftar inte bara till att beskriva textens form. Jag vill också ta reda på vad formen fyller för funktion i textens kontext.

Den intertextuella analysen visade att texten innehöll ett flertal s.k. inbäddade texter, bl.a. muntliga citat. När man tittar på textens form är det uppenbart att det finns en markant skillnad mellan stilen i de talspråkliga intervjuцитaten och stilen i den omgivande ”vetenskapliga” texten. Språket i de sex längre intervjuцитaten kommer därför att behandlas i ett separat stycke nedan. För att skilja de två texttyperna åt kommer jag fortsättningsvis att kalla dem för ”löptexten” och ”intervjutexten.”

Den lexikogrammatiska analysen av löptexten visar att en ordklass är särskilt framträdande, nämligen substantiv. Bland substantiven finns många sammansatta substantiv och många verbalsubstantiv¹. Verbalsubstantiv är substantiv som har bildats av verb, t.ex. genom att en avledningsändelse lagts till verbstammen: verbet *entwerten*, ”förlora i betydelse”, blir *Entwertung* (för en närmare beskrivning av olika typer av verbalsubstantiv och bildningssätt i tyskan, se avsnitt 4.2). Verbalsubstantiven ingår i sin tur ofta som led i de sammansatta substantiven: *Entwertungsprozess*. Vanliga avledningsändelser i svenskan är t.ex. -ing, -ande/-ende, och -(t)ion (Hellspong & Ledin 1997:67-68). Verbalsubstantiv gör texter abstrakta (Hellspong & Ledin 1997:68).

¹ Andersson et al 2002 och Inghult 1980 använder termen *verbalabstrakt*, men den senare anger *verbalsubstantiv* som alternativ form (1980:26). Jag föredrar att använda termen *verbalsubstantiv* eftersom dessa substantiv ibland är konkreta, jfr *Übersetzung* ”översättandet” (handlingen) eller ”översättningen” (själva produkten), något som också påpekas hos författarna (2002: 403 och 1980:26).

Andra utmärkande drag vad gäller löptextens ordklasser är förekomsten av personnamn, (framförallt i de två kapitel som bygger på intervjuer) och avsaknaden av personliga pronomen i första och andra person. Verben i löptexten står oftast i passiv form, bland adjektiven är klassificerande adjektiv, s.k. relationsadjektiv vanliga. Löptexten innehåller också en mängd formord, särskilt prepositioner och konjunktioner.

En undersökning av lexikonet visar att innehållsorden kan kopplas till olika verksamheter som den tyska diakoniverksamheten: *Diakonisse* ”diakonissa”, *Mutterhaus* ”moderhus”, medicinen: *Diagnose* ”diagnos”, *Prognostik* ”prognos” eller omvårdnadsarbetet *Krankenpflege* ”omvårdnadsarbete”; ”sjukvård”, *Krankenbeobachtung* ”patientobservation”. Orden i den sistnämnda gruppen utgör terminologiska nyckelord i texten. Ett annat nyckelord i texten är *Verlust* ”förlust”.

Om man ser till meningsbyggnaden innehåller löptexten en mängd nominalfraser. Dessa fraser har ofta ett verbalsubstantiv som sitt huvudord och fraserna utgör då s.k. *nominaliseringar* (Anderson et al 2002:401). Termen *nominalisering* betecknar både frasen och bildandet av en sådan fras (Andersson et al 2002:401). Genom att använda en nominalisering kan man komprimera texten och minska antalet satser (Andersson et al 2002:401). Jämför följande exempel hämtade från Andersson et al (bisats och nominalisering kursiverad):

Utan att ange sina skäl förkastade han förslaget (bisats)

Utan angivande av sina skäl förkastade han förslaget (nominalisering)

I ovanstående exempel får man en sats istället för två. Nominaliseringen tar alltså sin utgångspunkt i en sats, och den kan omvandlas till en sats. Nominaliseringar är mycket vanliga i tysk vetenskaplig prosa (Freund & Sundquist 1995:447), men de förekommer också generellt sett oftare i tyskan än i svenskan (Andersson et al 2002:402). I svenskan signalerar nominaliseringar en ganska formell stil, medan de i tyskan är neutrala och förekommer i alla typer av texter och också i vardagligt talspråk (Andersson et al 2002:402). (För en närmare definition av nominaliseringar se avsnitt 4.2).

Hellspong och Ledin (1997:78f) sammanfattar de lexikogrammatiska språkdragen i tre dimensioner eller axlar, nominal-verbal, specifik-allmän och abstrakt-konkret. Dimensionerna fungerar som ett slags motpoler på en skala och vid en analys försöker man utifrån språkdragen se i vilken ände den aktuella texten hör hemma. En sammanfattande lexikogrammatisk analys av löptexten visar att framställningen är nominal, att den huvudsakligen är abstrakt, och att den är mer specifik än allmän. Att löptexten är nominal och specifik är en indikation på att det är en informationstät och konstaterande framställning (Hellspong & Ledin 1997:78). Det som gör löptexten abstrakt är den höga förekomsten av

abstrakta substantiv, verbalsubstantiv, passiva verbformer och avsaknaden av första och andra persons pronomen. Samtidigt innehåller löptexten också en del språkdrag som gör texten konkret, t.ex. personnamn. Det specifika, alltså hur detaljerat löptexten framställer olika sakförhållanden (1997:79) märks främst genom de sammansatta substantiven och de många formorden.

Vad fyller då det nominala framställningssättet för funktion och hur kan det kopplas till situationskontexten? En mängd olika korpusstudier (Nordman 1992, Näslund 2002, Benes 1981, jfr också Beier 1980:61) av vetenskapliga facktexter på olika språk har visat att de nominala dragen är mycket framträdande och att de fyller olika funktioner i den vetenskapliga texten.

Enligt Benes (1981:194) föredrar den vetenskapliga framställningen ett nominalt uttrycks sätt eftersom det motsvarar det vetenskapliga sättet att tänka och dess krav på begreppslig abstraktion. Även Nordman, som har undersökt förekomsten av verbalsubstantiv i olika typer av svenska vetenskapliga facktexter menar att det särskilt i vetenskapsspråk finns ett tydligt behov av att framhäva begreppslighet och då ”ger nominaliseringarna lämpliga redskap” (1992:88-89). Verbalsubstantiven innebär nämligen att

en tanke, en kognitiv enhet, framställs som ett jämförelsevis avgränsat begrepp, en företeelse eller ett förhållande, istället för som en mer eller mindre obegränsad handling eller händelse. Samtidigt uttrycks detta nya begrepp i ett enda ord (*läsning*) i stället för i en fras eller sats (*någon läser*) (Näslund 2002:173-174).

Rent syntaktiskt gör en nominalisering att ett fenomen är lättare att hantera i olika syntaktiska roller, t.ex. som subjekt eller objekt (Koskela och Puuronen 1995:5). Ytterligare en fördel med nominalisering är att den gör det möjligt att utelämna information om handlingen eller händelsen, t.ex. tempus och modalitet, och information om vem som utför handlingen och vem den riktar sig mot (Näslund 2002:175, Magnusson 2000:29-30). Detta är tydligt i följande exempel som hämtats från Magnusson (2000:30):

En noggrannare *planering* får säkert pessimisternas *farhågor* att framstå som omotiverade.

I exemplet ovan saknas information om vem som ska planera eller vari farhågorna består (Magnusson 2000:30). Nominaliseringar lämpar sig därför väl för att uttrycka abstraktioner och generaliseringar (Freund & Sundqvist 1995:449). De har också den språkekonomiska fördelen att de koncentrerar och effektiviserar uttrycket (Näslund 2002:174). Genom attribut eller sammansättning kan verbalsubstantiven specificeras ytterligare (Näslund 2002:175, Beier 1981:63). Genom att använda nominaliseringar kan man alltså framställa ett verbskeende som ett precist och avgränsat begrepp (eller företeelse), men detta begrepp kan samtidigt bli abstrakt och oprecist eftersom uppgifter kring verbskeendet kan utelämnas.

Sammansatta substantiv bidrar också till att koncentrera texten, ett skäl till varför de ofta används i vetenskaplig text (Jarrick & Josephson 1996:87). Sammansatta substantiv är också ofta termer påpekar Hellspong och Ledin (1997:71) och Eichinger (2000:179).

Om man sammanfattningsvis kopplar textens form till kontexten ser man tydligt att formen – orden och meningsbyggnaden – svarar mot de krav om en koncentrerad och opersonlig framställning som ställs inom verksamheten.

En kortfattad lexikogrammatisk analys av de sex talspråkliga intervjuцитaten visar att intervjutexten domineras av verbala, allmänna och konkreta språkdrag. Intervjutexten innehåller fler verb och pronomen, särskilt första och tredje persons pronomen, än substantiv. Substantiven är ofta konkreta och allmänna ord men även här förekommer några verbalsubstantiv. I övrigt dominerar de korta orden. Intervjutexten blir konkret eftersom den är förankrad i tid och rum genom adverbial. Talspråkligheten avspeglar sig också i meningsbyggnaden. Meningarna är korta och ibland ofullständiga. Framställningssättet är inte lika koncentrerat som i löptexten.

2.4 Analys av den interpersonella strukturen

Den interpersonella strukturen är ”det mönster som texten själv ritar upp för sitt samspel med läsaren” (Hellspong & Ledin 1997:158). En analys av de interpersonella dragen i texten försöker bl.a. ta reda på ”hur texten vill verka mot sin omgivning” vilka ståndpunkter eller attityder den uttrycker och ”vilka identiteter den föreskriver” (1997:158). Hellspong och Ledin identifierar tre komponenter i den interpersonella strukturen: *språkhandlingar*, *attityder* och *ramar*.

När det gäller de interpersonella språkdragen finns det återigen en tydlig skillnad mellan texten i de talspråkliga citaten och resten av texten. Citaten kommer därför, precis som i föregående avsnitt, att analyseras i ett stycke för sig, samtidigt som deras roll i texten som helhet också kommer att undersökas.

2.4.1 Språkhandlingar

Hellspong och Ledin delar in språkhandlingarna i allmänna och speciella. Till de allmänna hör påståenden, frågor, uppmaningar, utrop och interjektioner (1997:161). I löptexten är språkhandlingarna precis som i de flesta texter till största delen påståenden. På tre ställen förekommer frågor, men frågorna riktar sig inte till läsaren utan har en retorisk funktion. De uppmaningar som finns är alla placerade i fotnoterna, där författaren med *siehe* ”se” hänvisar läsaren till sina källor. Denna typ av uppmaning är vanlig i vetenskapliga framställningar, där

författaren förväntas upplysa läsaren om var informationen i texten är hämtad (jfr Nordman 1992:171-172).

De speciella språkhandlingarna är mer bundna till kontexten (1997:164). Två speciella språkhandlingar som förekommer i löptexten är metatext och argument – språkhandlingar som är typiska för vetenskaplig text (jfr Hellspong & Ledin 1997:188). Genom metatexten förklarar, förtydligar och strukturerar författaren sin framställning. Argumenten strukturerar också texten, samtidigt som de är en retorisk metod att försöka övertyga läsaren. Ett exempel är det avslutande kapitlet där författaren i fyra avsnitt som inleds med *erstens*, *zweitens* ”för det första”, ”för det andra” organiserar texten med hjälp av metatext. Orden inleder också de argument som sedan följer.

2.4.2 Attityder

I texten uttrycks ibland *attityder* genom negativa värdeord, s.k. *minusord*. Enligt Hellspong och Ledin (1997:170) förekommer värdeord oftast i reklam och propagandatexter där de syftar till att ”påverka andras hållning och handlande”. I ”Krankenbeobachtung” används värdeorden snarast på ett argumenterande sätt. Med minusord som *Bedeutungsverlust* ”förlora i betydelse” och *Entwertungsprozess* ”förlustprocess”, vill författaren övertyga läsaren om sin tes om att patientobservationens minskade betydelse ska ses som en försämring.

Attityderna framkommer också genom *garderingar*, t.ex. i form av modala hjälpverb som *dürfte* ”torde”. Näslund (1997:153) menar att garderingar i vetenskaplig text mildrar påståendena och skapar ett ”intryck av eftertanke och ärlighet.” *Understrykningar* använder författaren för att markera sin visshet om ett visst sakförhållande: *zweifelsohne* ”utan tvivel”.

2.4.3 Ramar

Textens ram är den inre sociala miljö som texten skapar (Hellspong & Ledin 1997:172) och som bl.a. definieras genom tilltal, omtal och inbäddningar. Den här texten rör sig inom en vetenskaplig ram som föreskriver att texten ska vara opersonlig, att författaren inte ska tilltala läsaren (1997:192) och själv ska träda i bakgrunden (Nordman 1992:77). Som redan nämnts saknar löptexten helt och hållet första och andra personens pronomen. Istället används distansnerande passivformer. Författaren tilltalar aldrig läsaren direkt utan endast genom uppmaningsformerna i fotnoterna. Författaren omtalar heller aldrig sig själv i första person. En typ av omtal som förekommer i löptexten är när författaren omtalar sina informanter som anges med titel och förnamn i texten, *Schwester Ingelore* ”syster Ingelore”. På så sätt visar texten att den intresserar sig för personerna i deras yrkesroller och inte som privatpersoner.

Som tidigare nämnts förekommer det också en mängd olika *inbäddningar* i texten, dvs. andra röster än författarens får komma till tals genom referat och citat. Dessa referat och citat hämtas från andra forskare och källor som författaren stödjer sig på i sin framställning och de syftar till att skänka trovärdighet åt den vetenskapliga framställningen (jfr Hellspong & Ledin 1997:191). Fotnoterna utgör i sig en slags inbäddad text i texten, där författaren förtydligar och diskuterar innehållet ytterligare.

En speciell form av inbäddning i ”Krankenbeobachtung” är intervjuцитaten. Deras interpersonella struktur kommer att undersökas närmare i det följande. De interpersonella dragen i intervjutexten står i stark kontrast till dem i löptexten. I intervjutexten konstrueras en annan social ram, en ”berättarram” där läsaren direkt möter informanternas skildringar av sina upplevelser, åsikter och inre tankar. I citaten finns omtal: *Sie* ”Ni”, *man* ”man” och *ich* ”jag”. Dessutom innehåller intervjutexten i sin tur egna inbäddningar såsom frågor och olika anföringar. I exempel (2) har jag markerat två av dessa inbäddningar och omtal med understrykning respektive kursiv stil:

(2) Die Patienten waren gewohnt, dass *ich* jeden Abend noch mal durchging und Gute Nacht sagte. Und wenn die dann unsicher waren und fragten: Was ist denn nun mit mir los?, konnte *man* alles noch einmal erklären (kt 29:13-16).

Patienterna var vana vid att *jag* varje kväll gick förbi en gång till och sa ’gonatt’. Och om de då var osäkra och frågade: hur är det fatt med mig? kunde *man* förklara allt en gång till (öt 30:13-15)

Effekten blir att stilen i de talspråkliga citaten blir mer personlig och engagerande jämfört med stilen i resten av texten. Intervjutexten väcker sympati för sjuksköterskorna och visar på expressiva drag i framställningen. Att intervjuцитaten kopplas till ett egennamn skapar också en annan närhet till läsaren jämfört med de generiska beteckningar som texten annars använder sig av, ”sjuksköterskor”, ”patienter”.

I den talspråkliga intervjutexten förekommer ett annat fenomen för att framhäva attityder:

(3) Oder was mir damals auch *so* manchmal durch den Kopf ging ist, es waren *ja nun* viele Zimmer [---] (kt 33:5-6)
Eller något som jag också funderade på *sådär* ibland, det fanns *ju* många rum [---]
(öt 34:5-6)

De kursiverade orden i exempel (3) är s.k. modalpartiklar. Modalpartiklar är grammatiska småord som är mycket utmärkande för tyskt talspråk (Weydt 1969:9, Andersson et al 2002:306) och de ger intervjutexten en mycket naturlig talspråklig och idiomatisk prägel. Tyskan har en omfattande uppsättning av olika slags partiklar, Helbig och Buscha (1986:475) räknar med omkring fyrtio stycken. I svenskan är de inte alls lika frekventa, och ofta saknas motsvarigheter till partiklarna (Freund & Sundqvist 1995:473, Andersson et al 2002:306)

Genom modalpartiklarna kan den talande nyansera sin utsaga på olika sätt (Andersson et al 2002:305) och, ofta på ett implicit sätt, framhäva avsikter eller värderingar (Magnusson 2000: 56) och knyta an till samtalspartnern. I citatet ovan uttrycker partikeln *so* obestämdhet medan *ja nun* ger ett extra eftertryck åt utsagan och etablerar att det som sägs är underförstått för samtalsparterna. I den svenska samtalsgrammatiken kallas vissa av de svenska motsvarigheterna till de tyska modalpartiklarna med en övergripande term för *diskurspartiklar* (Lindström, 2007:428), en term som understryker modalpartiklarnas kommunikativa funktion. Intervjucitataten bygger på en kommunikativ situation, en ursprunglig dialog mellan artikelförfattaren och informanterna, men artikelläsarna får bara den senare partens inlägg.

Modalpartiklar är starkt kontextberoende. En och samma partikel kan framhäva olika attityder i olika sammanhang. Det som avgör talarens val av en viss modalpartikel är en kombination av satstyp (påståendesats, uppmaningssats eller frågesats) och den talandes kommunikativa avsikt menar Andersson et al (2003:306). Den som talar kan t.ex. vilja ”uttrycka förvåning, tvivel eller uppmuntran eller understryka att utsagan är av stor vikt” (2002:306). Helbig och Buscha menar att modalpartiklarna också fyller kommunikativa funktioner som att förankra talarens yttrande i konversationssammanhanget samt att styra interaktionen och lyssnarens tolkningsprocess (1986:476).

De ord som används som modalpartiklar kan också höra till andra ordklasser, t.ex. adverb eller konjunktioner (Freund & Sundqvist 1995:473) Till skillnad från adverbena är dock modalpartiklarna i regel obetonade. De kan inte heller, till skillnad från adverbena, utgöra självständiga satsled utan bara delar av satsled (Helbig & Buscha 1986:475) och de fokuserar ofta ett visst led i satsen (Freund & Sundqvist 1995:472). I avsnitt 6.4 kommer jag mer utförligt att redogöra för de olika partiklarna i intervjutexten i ”Krankenbeobachtung” och vilka attityder de framhäver i samband med att jag undersöker dem ur översättningssynpunkt.

Intervjucitatens funktion i texten som helhet är emellertid inte bara att fungera som muntliga källor till framställningen. De är också centrala i författarens argumentation. Den bild av förändringarna som informanterna ger bekräftar författarens resonemang om förlust.

Sammanfattningsvis är det även i den interpersonella strukturen tydligt att löptexten genom språkhandlingar, attityder och genom de sociala ramar som den bygger upp till största delen uppfyller och avspeglar de normer som ges av kontexten, det vetenskapliga sammanhanget, och de konventioner som gäller för texter inom genren. Ett undantag är de negativa värdeord som visar en tendens hos författaren. I den inbäddade intervjutexten förekommer också interpersonella drag som kontrasterar mot dem i den övriga texten. Som en del i den

vetenskapliga texten fungerar intervjutexten delvis som ett ”känslöargument” i framställningen.

2.5 Sammanfattande stilanalys

Efter att ha analyserat textens kontext och två av strukturerna vill jag nu kort försöka sammanfatta textens stil och funktion utifrån de olika iakttagelserna i enlighet med Hellspång och Ledins analysmodell där stilen ses som en slags sammanfattade omdöme, som ”de övergripande principerna för hur en text i en viss kontext organiserar sin struktur” (1997:198). ”Krankenbeobachtung” domineras av en nominal och opersonlig stil, men den inbäddade intervjutexten har en verbal, personlig och talspråklig stil. I båda texterna kan man delvis spåra en subjektiv stil i värdeord och attityder. Tillsammans uppfyller löptext och intervjutext artikelns syfte och funktion: att vara en informativ och övertygande text i ett vetenskapligt sammanhang.

3 Översättningsstrategi

Jag har under min översättning av ”Krankenbeobachtung” valt att tillämpa en funktionell² översättningsstrategi med utgångspunkt i Hans J. Vermeers skoposteori. I detta kapitel kommer jag att redogöra för skoposteori och i enlighet med teorin fastställa skopos och målgruppen för översättningen, där jag också kommer att ta hänsyn till resultaten av källtextanalysen.

3.1 Skoposteori

De funktionella översättningsteorierna utgår som namnet antyder från översättningens funktion, de tar sikte på *syftet* med översättningen. Översättandet ses, med en term hämtad från en annan funktionsteoretiker, Justa Holz-Mänttari, som en handling, *translatorisches Handeln* (Mänttari 1984) som har ett syfte, eller, i Vermeers terminologi, ett *skopos*. Skoposteori intresserar sig därmed inte för den traditionella översättningsteoretiska diskussionen om ”fria” eller ”trognä” översättningar, om hur översättningen förhåller sig till ursprungstexten. Varje enskild översättning bestäms istället utifrån det aktuella syftet med måltexten, *translatet*, vilken funktion den ska fylla:

² Det finns, såvitt jag vet, ingen etablerad översättning av funktionsteoretikernas terminologi på svenska, och jag har därför valt att översätta termerna själv, ibland med den tyska termen kursiverad. Min genomgång av skoposteori grundar sig främst på en artikel av Vermeer i engelsk översättning ”Skopos and commission in translational Action” från 1989 i Venuti 2000, men jag har valt att använda de tyska originaltermerna från Reiss/Vermeer 1984.

What the skopos states is that one must translate, consciously and consistently in accordance with some principle respecting the target text. The theory does not state what the principle is: this must be decided separately in each specific case (Vermeer 1989:228)

Vermeers poäng är att en källtext inte bara har en korrekt eller en bästa översättning, utan att många olika skopos är tänkbara (1989:228). Delar av en text kan också få olika skopos, s.k. *subskopos*, eftersom en text eller en handling inte är ett odelbart helt (1989:222).

Enligt Vermeer är också den kulturella aspekten viktig. En källtext har ursprungligen skrivits i ett källkultursammanhang. Därför är källtexten bunden till källkulturen och riktar sig till denna (1989:222). Måltexten å sin sida riktar sig till målkulturen. Av den anledningen kan käll- och måltext skilja sig åt avsevärt vad gäller de syften som sätts upp för varje text (1989:222-223).

En översättning kan naturligtvis också ha samma form eller uppfylla samma funktion (skopos) som källtexten. Ett tänkbart skopos kan t.ex. vara en ord-för-ord översättning, om syftet är att informera målgruppen om källspråkets lexikon eller syntax (jfr 1989:223). Reiss och Vermeer (1984:119) ställer upp en hierarkisk lista över regler i samband med översättning. Regel nummer ett är att skopos bestämmer översättningen. Övriga regler säger bl.a. att måltextens intratextualitet (att texten i sig själv är koherent) alltid skall överordnas dess intertextualitet (dess överrensstämmelse med källtexten).

Hur bestämmer man då syftet med översättningen? Enligt Vermeer är den yttre situationen viktig – översättningar är normalt sett uppdrag, dvs. en uppdragsgivare ger översättaren ett översättningsuppdrag, *Übersetzungsauftrag*, att översätta en text för ett visst syfte, kanske för en viss publik. Översättningen är tänkt att fylla en viss funktion i ett visst sammanhang. Varje översättningsuppdrag bör explicit eller implicit innehålla information om skopos för att det ska vara genomförbart menar Vermeer (1989:228). Ofta är syftet och mottagare relativt klara utifrån själva uppdragssammanhanget:

Unless otherwise indicated, it will be assumed in our culture that for instance a technical article about some astronomical discovery is to be translated as a technical article for astronomers, and the actual place of publication is regarded as irrelevant (1989:229)

Uppdragsgivaren och översättaren kommer överens om syftet med översättningen och hur det ska uppnås (1989:221). Översättaren, som är expert på *translatorisches Handeln* (1989:222), bör ge förslag och kunna argumentera för dem (1989:229). Eventuellt kan översättaren också behöva justera syftet (1989:230). Uppdraget bör specificeras så noggrant som möjligt. När uppdraget och skopos är specificerat kan beslut fattas om *hur* texten bäst ska översättas, dvs. vilka förändringar som behövs göras i translatet med hänsyn till källtexten (1989: 230, Vermeers kursivering).

Skoposteorin föreskriver inga metoder för hur översättaren bör gå till väga för att lösa enskilda översättningsproblem i texten utan säger bara att texten ska översättas medvetet och konsekvent enligt måltextens angivna syfte (1989:228). Utifrån skopos eller uppdragets sammanhang bör det dock vara möjligt att ange en makrostrategi menar Vermeer (1989:231). När det gäller översättningen av mindre textenheter, *Textelemente*, kan översättaren bara använda sin intuition:

As regards individual text elements we still know too little about the functioning of the brain, and hence of culture and language, to be able to rely on much more than intuition when choosing between different variants which may appear to the individual translator to be equally possible and appropriate in a given case, however specific the skopos (1989:231).

Olika skopos föreskriver olika strategier. Utifrån skopos kan beslut fattas, t.ex. om måltextens terminologi eller genre (*Textsort*) (jfr 1989:231-232). Ibland kan ett skopos föreskriva att genren ändras. Vermeer ger exemplet Homeros epos *Odysseen* som har översatts som en roman i tyskan (1989: 232). Skoposteorin ger, slutligen, översättaren ett stort ansvar: "his translation must function in such a way that the given goal is attained" (1989:231).

3.2 Måltextens skopos och bestämning av målgrupp

Med utgångspunkt från Vermeers teorier vill jag nu försöka fastställa syftet, skopos, med min måltext utifrån det uppdrag som jag har fått. Måltextens skopos ligger sedan till grund för de översättningslösningar som jag har valt.

Uppdraget: översättningens syfte, inklusive målgrupp, är relativt klart utifrån sammanhanget och jag har också diskuterat uppdraget med min uppdragsgivare, redaktörerna för antologin. Enligt översättningsuppdraget ska måltexten tillhöra samma genre och uppfylla samma syften som källtexten. Den ska precis som källtexten vara en vetenskaplig text som informerar läsarna om en aspekt av omvårdnadshistorien och övertygar dem om en viss tolkning av denna aspekt (jfr kapitel 2).

Målgrupp: måltextens målgrupp är i princip densamma som källtextens målgrupp. Målgrupp är personer inom den akademiska sfären eller personer ur "den intresserade allmänheten" som har en viss kunskap om 1900-talets medicinhistoriska utveckling och som är bekanta med den vetenskapliga genren (jfr 2.2.1). Den största skillnaden är att måltexten riktar sig till läsare med en annan kulturell bakgrund. För att skopos ska kunna uppfyllas (läsarna ska bli informerade och övertygade) måste därför innehållet anpassas till svenska läsares kulturkunskaper. Vissa begrepp som kan antas vara mer kända eller huvudsakligen kända i källspråkskulturen måste förklaras för målgruppen eller anpassas till målgruppens

kulturella referensramar. Jag har därför bestämt att begrepp som rör den tyska diakoniverksamheten måste förklaras i texten.

Språket, formen, måste också uppfylla de två syftena, det måste vara kommunikativt och målspråksanpassat så att texten blir informativ och övertygande. Det ska inte lysa igenom, t.ex. i syntaxen, att det är en tysk text. Målgruppen läser texten som vore den ett svenskt original och förväntar sig inga svårigheter vid läsningen. Sammanfattningsvis ställs alltså följande krav på måltexten: för att skopos – en vetenskaplig text med syfte att informera och övertyga den aktuella målgruppen – ska kunna uppfyllas måste

- kulturspecifika begrepp anpassas till målkulturen
- den vetenskapliga genrens konventioner bevaras, t.ex. den nominala stilen
- språket vara målspråksorienterat, dvs. uppfylla kraven för en idiomatisk svenska

För intervjutexten ställer jag upp följande subskopos: texten ska uppfylla samma skopos som texten som helhet, och för att den ska kunna göra det måste jag sträva efter att förmedla de expressiva drag, de attityder, som uttrycks i intervjutexten och som framförallt framhävs genom informanternas bruk av modalpartiklar. Intervjutexten fyller, som källtextanalysen visat, en viktig argumenterande funktion i texten som helhet.

4 Översättningsmetoder vid fyra översättningsproblem

Skoposteorin tillhandahåller en övergripande strategi för översättning, men dess huvudmaxim, ”översätt så att måltextens skopos uppnås”, lämnar en del övrigt att önska vad gäller hanteringen av specifika översättningsproblem. Vermeer förutsätter att översättaren, experten, känner till problematiken och väljer den lösning som passar bäst utifrån skopos, alternativt att skopos bara lämnar utrymme för en lösning. Om man vill få mer specifika råd om hur man kan tackla olika översättningsproblem får man söka sig till andra källor.

I detta kapitel kommer jag att undersöka vad några andra översättningsteoretiker och språkforskare – framförallt inom den kontrastiva grammatiken – skriver om översättningsproblem som kulturspecifika begrepp, nominaliseringar, sammansatta substantiv och modalpartiklar och hur man kan hantera dem. Det förstnämnda är ett universellt problem inom översättning, de tre sistnämnda är problem som är specifika för språkparet tyska-svenska. Jag har valt att kartlägga och kommentera dessa fyra problemområden eftersom de utgjorde svårigheter under översättningsarbetet och också eftersom de var intressanta och relevanta att behandla med tanke på de skopos som jag fastställt för måltexten.

4.1 Översättning av kulturspecifika begrepp

Översättning av kulturspecifika begrepp är ett klassiskt universellt översättningsproblem som tas upp av en rad översättningsteoretiker och språkforskare. Problemet uppstår eftersom mottagarna av källtext och måltext ofta tillhör olika kulturer och har olika referensramar. När måltextläsarna saknar kunskap om någon kulturbunden aspekt som källtexten tar upp måste översättaren försöka överbrygga denna kunskapsklyfta, ”help the reader to move a little nearer to the meaning” (Newmark 1988:101). Werner Koller (1997:232) beskriver översättandet av kulturspecifika begrepp som luckor som översättaren måste stänga. Koller föreslår fem olika översättningsmetoder för politiska, institutionella, sociokulturella eller geografiska uttryck och namn. Nedan följer en redogörelse för dessa fem metoder (varje metod har markerats med fetstil) utifrån Koller (1997:232-234) Översättaren kan:

(1) **överföra** det främmande ordet till måltexten (eventuellt markerat med citationstecken), antingen i oförändrad form: eng. *joint venture* > ty. ”*joint venture*”; eller helt eller delvis anpassat till målspråkets fonetiska, grafemiska och/eller morfologiska normer: sv. *ombudsman* ty. *Der Ombudsmann*.

(2) göra ett **översättningslån** varvid ordet översätts ordagrant (led-för-led) i det främmande språket: eng. *bomb carpet* > ty. *Bombenteppich*, fr. *tapis de bombes*.

(3) välja **närmaste motsvarighet**, om det i målspråket finns ett ord som används med ungefär samma betydelse: eng. *performance* (inom lingvistik) > ty. *Sprachverwendung*. Koller föreslår att man därefter sätter källtextbegreppet inom klamrar: *Sprachverwendung [performance]* så att man visar i vilken betydelse ordet används. Detta är särskilt viktigt om man, som i ovanstående exempel, använder sig av ett specifikt terminologiskt begrepp.

Man kan också (4) skriva om, kommentera eller definiera källspråsuttrycket i måltexten genom en **explikation eller definierande omskrivning**: eng. *runner* > ty. *sich rasch verkaufendes Produkt*. Explikationen kan också stå i en fotnot eller anmärkning. Koller menar att explikation, alltså ett förtydligande av källspråksbegreppet, i kombination med någon av varianterna 1-3 ofta är det enda möjliga lösningsalternativet om man vill introducera ett nytt begrepp i måltexten på ett exakt, förståeligt och läsarvänligt sätt.

(5) anpassa ordet, s.k. **adaptation**, varigenom källtextens begrepp ersätts med ett annat begrepp som fyller samma funktion eller har samma betydelse i måltextens kommunikativa sammanhang: eng. *Burberry* blir på tyska *Lodenmantel* (sv. lodenrock).

Också *Svenska skrivregler* är användbar i sammanhanget. Där ges anvisningar för hur främmande ord kan markeras i svenskan. Enligt bokens författare bör man markera

främmande ord med citationstecken eller med förkortningen *s.k.*, dvs. en framförställd relativisering (2000:172).

4.2 Översättning av nominaliseringar

Nominaliseringar är ett ständigt återkommande översättningsproblem i språkparet tyska-svenska. Definitionen av vad som är en nominalisering i tyskan varierar. Jag kommer att använda mig av den definition som ges av Andersson et al (2002:401ff). Enligt Andersson et al kan huvudordet i nominalfrasen vara bildat eller bildas med hjälp av (1) en **avledningsändelse** som *-ung*, *-e*, *-nis* m.fl., (2) av **verbstammen**: *der Verkauf* eller (3) av **infinitiven**, *das Lesen*.

Nominaliseringen är, som tidigare påpekats, mer frekvent i tyskan än i svenskan. Som Magnusson framhåller har tysk sakprosa nämligen en ”betydligt större benägenhet för ett substantiviskt uttryckssätt än motsvarande svensk” (2000:42). Nominaliseringen är särskilt vanlig i tysk vetenskaplig, administrativ och teknisk prosa (Freund & Sundquist 1995:447) men den förekommer i alla typer av texter och också i vardagligt talspråk (Andersson et al 2002:402). Till skillnad från svenskan, där nominaliseringar signalerar en ganska formell stil, uppträder nominaliseringen i tyskan också i relativt neutral stil (Andersson et al 2002:402). Nominal stil i svensk sakprosa ger också ofta ett tungt intryck menar Rossenbeck (1978:127). Av det skälet bör tyska nominaliseringar ofta återges med satser eller verbala uttryck i svenskan menar han, en lösning som också rekommenderas av Andersson et al (2002:402), Freund och Sundquist (1995:446-447) och Magnusson (2000:28). Magnusson konstaterar vidare att ”valet av ett substantivistiskt eller verbalt uttryckssätt ofta [är] stilistiskt betingat” (2000:29). I vilken utsträckning man kan behålla nominaliseringen är alltså många gånger en stilistisk bedömningsfråga (nominal stil eller verbal stil?) men i vissa fall, påpekar Magnusson, är det nödvändigt att använda en verbkonstruktion i svenskan. Ibland saknas nämligen motsvarande uttryck i svenskan helt och hållet (Rossenbeck 1978:127). Till exempel måste verbalsubstantiv som föregås av preposition ofta återges med ett verbalt uttryck på svenska anser Magnusson, och ger bl.a. följande exempel (2000:29):

Durch den Ersatz von Öl durch Kohle sind die Energiepreise gesunken
Genom att oljan ersatts av kol har energitarifferna blivit lägre

Ytterligare en aspekt av nominaliseringen som översättningsproblem är den semantiska sidan. I en nominalisering kan, som påpekades i källtextanalysen, modala och temporala aspekter på verbskeendet utelämnas. Om nominaliseringen behålls lämnas sådana tvetydigheter till läsaren att tolka (precis som för läsaren av källtexten), om nominaliseringen omvandlas till en sats måste översättaren göra en tolkning av skeendet, är det avslutat eller pågår det fortfarande

och vilken modal aspekt har tolkningsföretråde? Ett exempel hämtat från Magnusson (2000:29):

Sie diskutierten *den Einsatz* von Studenten in verschiedenen Abteilungen des Unternehmens
De diskuterade *om/när/hur* studenter *skulle kunna sättas in* på olika avdelningar inom företaget

I en kommentar till detta exempel påpekar Magnusson att han har tolkat att det rör sig om *framtid*, men att en annan möjlig tolkning är att det rör sig om *samtidighet* ”de diskuterade hur projektet att sätta in studenter *fortskred*” (Magnusson 2000:30). Ibland är det tydligt utifrån sammanhanget vilka aspekter som har tolkningsföretråde, men översättaren måste alltid göra ett val. På samma sätt måste översättaren som löser upp en nominalisering ibland ta ställning till vilken agent som döljs i en avpersonifierad nominalisering (jfr avsnitt 2.3.).

4.3 Översättning av sammansatta substantiv

Under denna rubrik kommer jag bara att ta upp en typ av sammansatta substantiv som varit problematisk i min översättning, nämligen sammansatta substantiv där ett eller alla leden i sammansättningen utgörs av verbalsubstantiv, hädanefter kallade ”sammansatta verbalsubstantiv”. Skälet till att jag väljer att behandla dem under denna rubrik och inte under rubriken ”nominaliseringar” är att de sammansatta verbalsubstantiven delvis rymmer en egen problematik och andra översättningslösningar, vilket kommer att visas nedan och i kommentarerna till översättningen.

Sammansatta verbalsubstantiv är inte ett översättningsproblem som diskuteras i någon större utsträckning i litteraturen. En inte allt för vågad gissning från min sida är dock att dessa substantivsammansättningar är vanligare i tyskan eftersom nominalisering generellt sett är vanligare. Vid översättning till svenska uppstår en svårighet eftersom svenskan inte i samma utsträckning kan bilda dessa sammansättningar. Andersson et al diskuterar sammansättning i samband med nominalisering och påpekar att man i tyskan ofta kan ”gå ett steg längre och göra en sammansättning av ett verbalabstraktum [verbalsubstantiv] och ett annat element” (2002:408-409). Enligt Andersson et al är motsvarande sammansatta substantiv ibland möjliga i svenskan, i andra fall måste de ersättas av huvudord och prepositionsattribut. Exemplet nedan, som konstruerats utifrån Andersson et al (2002:406-409), visar hur en verbfras (1) kan omvandlas till en nominalisering (2) eller till ett sammansatt verbalsubstantiv (nominalisering och sammansättning) (3). Tecknet ”*” i den svenska översättningen av (3) visar att motsvarande konstruktion inte är möjlig eller att den åtminstone skulle ge ett mycket ”tungt” intryck i svenskan:

1. Der Sohn *übernimmt* die Firma (sonen *övertar* firman)
2. Die *Übernahme* der Firma durch den Sohn (sonens *övertagande* av firman)
3. Die *Firmenübernahme* des Sohnes (sonens **firmaövertagande*)

De sammansatta verbalsubstantiven är inte bara problematiska att översätta eftersom de ingår i nominaliseringar, även den lexikala eller semantiska sidan gör dem problematiska ur översättningssynpunkt. I en substantivsammanfattning koncentreras och preciseras betydelsen – sammansatta substantiv är, som tidigare påpekats, ofta facktermer (Hellspong & Ledin 1997:72, Jarrick & Josephsson 1996:86, Eichinger 2000:179). Av den anledningen kan det ibland bli aktuellt att behålla substantivsammanfattningar som också är termer i översättningen.

4.4 Översättning av modalpartiklar

I samband med textanalysen av "Krankenbeobachtung" konstaterade jag att intervjutexten innehåller ett antal modalpartiklar som avspeglar de olika informanternas attityder till sina utsagor, och att modalpartiklarna gav intervjutexten en mycket naturlig och idiomatisk talspråklig prägel.

I ett översättningsperspektiv utgör modalpartiklarna ett problem eftersom det ofta är svårt att hitta en lämplig motsvarighet till dem i svenskan. Ibland finns det motsvarande partiklar i svenskan men ofta saknar svenskan helt motsvarigheter till vissa partiklar menar Freund och Sundqvist (1995:473). Modalpartiklarna används också i betydligt högre utsträckning i tyskan än i svenskan (Andersson et al 2002:306). Magnusson menar att man vid översättning av modalpartiklar måste frigöra sig från det tyska uttryckssättet och istället överväga vad som låter mest idiomatiskt i svenskan i varje enskilt fall (2000:56). Även Andersson et al understryker att översättningen av modalpartiklar ofta bara kan bli ungefärlig (2002:306) och att det i vissa talsituationer kan vara svårt att hitta lämpliga motsvarigheter i svenskan.

5 Källtext och målttext

(litteraturlistor för käll- och målttext bifogas ej)

Texterna kan inte publiceras här eftersom de är skyddade av upphovsrätten.

Antologin i vilken texterna kommer att publiceras beräknas komma ut under hösten 2007.

6 Kommentarer till översättningen

I detta kapitel kommer jag med olika textexempel att kommentera hur jag löst de olika översättningsproblemen med hjälp av de tidigare presenterade metoderna utifrån de skopos som jag fastställt för översättningen. Tyvärr är det inom ramen för denna uppsats inte möjligt att ge exempel på varje problem som ryms inom de fyra problemområdena. Kommentaren ska snarare ge en överblick av några återkommande problem och lösningar.

6.1 Kulturspecifika begrepp

De kulturspecifika begrepp som förekommer i texten hänger nästan uteslutande samman med den tyska diakoniverksamheten³: *Diakonissenmutterhaus, Innere Mission, Gemeindepflegestation, Sozialstation, Oberin, Probemeisterin, freie Schwester*. Vidare förekommer det några geografiska beteckningar, närmare bestämt namn på tyska delstater: *Schleswig-Holstein* och *Niedersachsen*. De geografiska begreppen har inte utgjort något översättningsproblem. Min användning av begreppet ”kulturspecifik” kan självklart ifrågasättas. Diakonirörelsen finns naturligtvis också i Sverige och i andra länder, så det är inte fråga om en unik kulturspecifik företeelse, man kanske snarare kan tala om en kulturtypisk företeelse.

Jag har i min översättning utgått från att denna samhällsföreteelse och de begrepp som hör samman med den är betydligt mer välkända i den tyskspråkiga kulturen eftersom diakonirörelsen uppstod i Tyskland och eftersom den var, och fortfarande är, mer utbredd där. I Tyskland har det som mest funnits ett hundratal diakonissinstitutioner (Svenska kyrkan 20070423a), medan Sverige totalt har haft fyra (Svenska kyrkan i Huddinge 20070423b). Dessutom verkar det ha funnits många verksamhetsorganisatoriska skillnader mellan de båda länderna vilket visar sig i att vissa begrepp helt saknar motsvarighet i svenskan, t.ex. *Gemeindepflegestation/Sozialstation* och *Probemeisterin*.

De kulturspecifika begreppen i ”Krankenbeobachtung” har i regel översatts med Kollers explikationsmetod i kombination med någon av de andra metoderna, oftast överföring. Som Koller påpekar är explikation i kombination med ytterligare någon metod det tillvägagångssätt som är att föredra om man vill introducera ett kulturspecifikt begrepp på ett läsartillvänt sätt.

Metoderna har valts med tanke på den angivna målgruppen och skopos: med en överföring i kombination med en explikation uppfylls både genrekraven och målgruppskraven. För det

³ Flera källor har använts för att reda ut innebörden i dessa begrepp Kreutzer (20070322), Nationalencyklopedin (20070323), Inghammar (2005:41) samt Meyers Lexikon (20070323).

första preciseras ordet för eventuella fackspecialister (och de som redan känner till begreppet kan hoppa över explikationen), för det andra kan de läsare som inte känner till de tyska förhållandena få en förklaring till begreppet. Ett urval av problematiska kulturspecifika begrepp och deras översättning exemplifieras i (4)-(9). Följande metoder (a)-(f) har använts:

a) översättningslån + explikation i fotnot:

(4): Diakonissenmutterhaus (kt 21:22) > Diakonissmoderhus (öt 22:21)

Fotnot: Moderhus kallas den anstalt som en diakonissa tillhör. Förutom att ge diakonissorna en utbildning ansvarade moderhuset också för deras anställning och försörjning. Efter avslutat yrkesliv togs diakonissorna omhand av moderhuset. Även inom andra tidiga sjuksköterskeinstitutioner (t.ex. Röda Korset) tillämpade man helt eller delvis denna organisationsmodell (öt 22: fotnot 3)

Begreppet *moderhus* används upprepade gånger i texten. Ordet finns på svenska, och det förklaras delvis senare i texten, men enligt min bedömning behöver läsarna få en förklaring till begreppets innebörd i sammanhanget redan i inledningen. Fotnotsförklaringen pekar också framåt i texten – senare beskrivs moderhussystemet som en organisationsform och då vet läsaren redan vad ett moderhus är.

b) överföring + explikation i texten:

(5): Innere Mission (kt 23:2) > det evangeliska förbundet Innere Mission (öt 24:2)

Begreppet används bara en gång i texten och är inte centralt för textförståelsen. Därför bedömde jag att en utförligare förklaring i fotnot skulle vara överflödigt. Med hjälp av explikationen i texten får läsaren en uppfattning om vad för slags organisation det rör sig om.

c) definierande omskrivning/närmaste målspråkliga motsvarighet/ ? + relativering med *s.k.* + överföring + explikation i fotnot:

(6) Henriettenstiftung [---] versorgte [---] Gemeindepflegestationen (heute: Sozialstationen) in Niedersachsen [---] mit Schwestern. (kt 25:26-28)
Henriettenstiftung [---] fürsåg [---] distriktvårdsinrättningar, s.k. Gemeindepflegestationen i Niedersachsen, [---] med sjuksköterskor (öt 26:24-26)

Fotnot: Verksamheten vid en *Gemeindepflegestation* omfattade bl.a. hemsjukvård, äldreomsorg och församlingsarbete. Inrättningarna kallas idag *Sozialstationen*. (öt 26: fotnot 2)

I (6) ger källtexten den nutida motsvarigheten till begreppet inom parentes med ordet *heute* ”idag”. Jag bedömde att den bästa lösningen var att flytta detta tillägg till en fotnot där också hela begreppet ges en vidare förklaring. Det här översättningsexemplet visar att Kollers kategorisering är problematisk. Ska *distriktvårdsinrättningar* ses som ”närmaste målspråkliga motsvarighet”, som en definierande omskrivning (med ett ord) eller som en helt annan typ av

lösning? Dessutom blir Kollers begrepp ”närmaste målspråkliga motsvarighet” något av en tolkningsfråga: vad ska räknas som ”närmaste”? Det finns ingen direkt svensk motsvarighet eftersom sjukvården i Sverige inte är eller har varit religiöst organiserad i samma omfattning som i Tyskland. I Sverige fanns (och finns) *distriktsköterskemottagningar*, men deras verksamhet stämmer bara delvis överens med den hos en *Gemeindepflegstation/Sozialstation* och enligt min bedömning skulle en översättningslösning där det svenska begreppet används ge läsarna en felaktig bild. Med min översättningslösning, ett slags förklarande nybildning, ges en förklaring som utvecklas i fotnoten. Genom att också det tyska ordet överförs ges läsaren exakt information om vilken källkulturföreteelse det handlar om och relativiseringen av överföringen markerar ordets främmande karaktär.

d) överföring: Probemeisterin > Probemeisterin

(7) [---] schrieb etwa die angehende Diakonissenschülerin Therese Naumann 1947 an die Probemeisterin der Henriettenstiftung [---] (kt 27:6-7)
[---] skrev till exempel den blivande diakonisseleven Therese Naumann 1947 till Henriettenstiftungs Probemeisterin [---] (öt 28:6-7)

I källtexten förklaras yrkestiteln *Probemeisterin* i en fotnot som också översattes i måltexten:

Fotnot: Die Probemeisterin war die Stellvertreterin der Oberin und für die Begleitung der Diakonissenschülerinnen während ihrer Ausbildung zuständig (kt 27:fotnot 1)
Fotnot: *Probemeisterin* var ställföreträdare för föreståndarinnan och hon tog också hand om, och ansvarade för diakonisseleverna under deras utbildning (öt 28:fotnot 1)

Översättningsproblemet i exempel (7) gäller hur ordet skulle hanteras i den löpande texten. Det har inte, enligt mina efterforskningar, funnits någon motsvarande yrkestitel i Sverige (jfr exempel (8) nedan) och här tycker jag att en markering av det främmande ordet genom relativisering eller citattecken inte passar samtidigt som ytterligare information i den löpande texten skulle också göra den redan informationstyngda meningen onödigt lång (den rymmer dessutom två citat). Genom att ordet förses med fotnot ges läsaren en förklaring till begreppet.

e) närmaste målspråkliga motsvarighet:

(8) Oberin (kt: 27:fotnot 1) > föreståndarinna (öt 28:fotnot 1)

Ordet står inte i den löpande texten utan i fotnoten till *Probemeisterin* (se ovan exempel 7). I motsats till ovannämnda begrepp så hade svenska diakonissanstalter en motsvarighet till titeln *Oberin*, nämligen ”föreståndarinna” och begreppet blir därför relativt oproblematiskt att översätta.

f) explikation genom en definierande omskrivning: *freie Schwester* > sjuksköterskor utifrån, alternativt: de övriga sjuksköterskorna

(9) Die Henriettenstiftung war deshalb zunehmend auf die Beschäftigung freier Schwestern angewiesen (kt 37:4-5)
Henriettestiftung var därför i ökande grad hänvisad till att anställa sjuksköterskor utifrån (öt 38:4-5)

Begreppet *freie Schwester* är ingen titel utan en benämning för sjuksköterskor som inte var diakonissor, alltså "vanliga" sjuksköterskor. Begreppet är svårt att uttrycka med en term i svenskan, så jag bedömde att den mest funktionella översättningsmetoden var att göra omskrivningar där läsaren utifrån textens sammanhang får en uppfattning om vad det rör sig om.

6.2 Nominaliseringar

Jag har i samband med översättningen delvis strävat efter att använda nominaliseringar eftersom översättningens skopos föreskriver att texten ska ha en vetenskaplig och därmed nominal stil. Samtidigt kan nominaliseringar inte användas i samma utsträckning som i källtexten eftersom skopos också kräver att texten ska vara målspråksinriktad, vilket innebär att nominaliseringar ofta måste ersättas av verbala uttryck för att man ska få en mer ledig svenska (jfr Andersson et al 2002:402, Freund & Sundqvist 1995:473 och Magnusson 2000:29). Valet mellan en nominalisering och en omskrivning blir därför något av en stilistisk avvägning och en balansgång mellan genrekrav och målspråkskrav men i vissa fall är verbkonstruktioner det enda möjliga alternativet. Uppskattningsvis hälften av alla nominaliseringar behålls i måltextern och den övriga hälften omvandlas till satser eller satsförkortningar.

Först kommer jag att visa på några fall där jag har valt att behålla nominaliseringarna istället för att skriva om dem till satser. I alla exempel har den tyska nominaliseringen och dess svenska motsvarighet kursiverats:

(10) In Westdeutschland hingegen, waren die Widerstände gegen eine *Modernisierung* des Berufsbildes deutlich stärker. (kt: 23:17-18)
I Västtyskland var däremot motståndet mot en *modernisering* av yrket betydligt starkare. (öt 24:17-18)

(11) Dreh- und Angelpunkt war *die Gestaltung* der Arbeitszeiten. (kt 35:8)
Kärnfrågan gällde arbetstidernas *utformning*. (öt 36:7).

I exemplen (10) och (11) utgörs nominaliseringarna av nominalfraser där huvudordet bara har ett attribut (genitivattribut). Genom en nominalisering undviker man i (10) en tyngre att-sats (mot *att yrket skulle moderniseras...*) i (11) en tyngre indirekt frågeordsats (*hur...*). En omskrivning där nominaliseringen omvandlas till verb i (10), *skulle moderniseras*, framställer

också skeendet tydligare som en handling (där vi kan tänka oss en dold agent), i motsats till nominaliseringen som är mer tvetydig om skeendet är en handling eller en process.

Jämför (12):

(12) Denn einerseits dürfte ihre Anerkennung als medizinisches Fach als notwendige Antwort auf die *Technisierung* und beklagte *Dehumanisierung* des Krankenversorgungssystems zu verstehen sein (kt 53: 9-11)
Å ena sidan kan dess erkännande som medicinskt fackområde antagligen förstås som ett nödvändigt svar på *teknifieringen* och den beklagliga *avhumaniseringen* av sjukvården. (öt 54:9-11)

I (12) möjliggör nominaliseringarna att verbskeendena samtidigt kan framställas som en pågående process eller en handling *och* som ett resultat (dvs. ett tillstånd). De ger med andra ord framställningen en mångtydighet, medan översättaren, med en omskrivning till en sats måste bestämma sig för *en* tolkning av den temporala aspekten och också om skeendet ska betraktas som en handling (med utelämnad agent) eller som en process som ingen kan påverka. Jämför:

Samtidighet: Att sjukvården *höll på att teknifieras/avhumaniseras* eller *teknifierades/avhumaniserades*
Förfluten tid: *hade teknifierats/avhumaniserats* (en handling av vem?) eller var *teknifierad/avhumaniserad* (ett tillstånd)

Denna mångtydighet som nominaliseringen möjliggör är ytterligare ett skäl till varför jag har valt att behålla många nominaliseringar i måltexten.

I exempel (13)-(21), kommer jag att ge exempel på nominaliseringar som måste lösas upp till satser av olika skäl – en gemensam nämnare i alla exempel är att upplösningarna ger en betydligt mer idiomatisk svenska. I (13)-(15) handlar det om nominaliseringar som föregås av preposition:

(13) [---]eine Beratungsinstanz *zum Aufspüren* von Gesundheitsrisiken. (kt 55:7-8)
[---]en rådgivande instans *som skulle spåra upp hälsorisker*. (öt 56:6-7)

(14) [---] *durch* eine kontinuierliche *Begleitung* der Patienten [...] (kt 45:10-11)
[---] *genom* att kontinuerligt *följa* patienterna. (öt 46:12)

Jag har i dessa fall valt att lösa upp nominaliseringen i enlighet med Magnussons (2000:28) rekommendationer om att verbalsubstantiv som föregås av preposition ofta bör lösas upp till satser. Satserna ger en betydligt mer idiomatisk svenska än bibehållna nominaliseringar som innebär tunga och oidiomatiska konstruktioner (en rådgivande instans *för uppspårande av hälsorisker*...). Den mest frekventa prepositionen före verbalsubstantiv i mitt material är prepositionen *bei* ”vid”. *Bei*-nominaliseringarna motsvaras ofta av en adverbialsats inledd med konjunktion (Rossenbeck, 1984:30), i svenskan av *när*, eller en flerordspreposition, *i samband med*:

(15) [---] bei der *Etablierung* der psychosomatischen Medizin in der Bundesrepublik [---]
(kt 53: 21-22)
[---] *när* den psykosomatiska medicinen *etablerades* i Västtyskland [---] (öt 54:19-20)

I och med att en temporal konjunktion inleder satsen har jag här varit tvungen att tolka den temporala aspekten utifrån textens sammanhang. I min översättning är det tydligt att den temporala aspekten hos *bei*+nominalisering tolkats olika beroende på textens sammanhang (jfr exempel 25) nedan.

I några fall har också *bei* inte en temporal utan en relationell betydelse: ”i fråga om”, ”när det gäller” (jfr Magnusson 2000:70), som exempel (16). I min översättning utelämnas dock de relationella uttrycken:

(16) *Bei* der Entwertung der Krankenbeobachtungskompetenz wird es sich demnach um eine internationale Entwicklung gehandelt haben [---] (kt 21:28-29)
Observationskompetensens minskade betydelse kan följaktligen ses som en internationell utveckling [---] (öt 22:24-25)

I (17) måste nominaliseringen omvandlas till en sats av särskilda stilistiska skäl:

(17) [---] vom *Einweisen* bis zu der *Entlassung* oder bis zum Tod, den ganzen Vorgang
(kt 34:19-20)
Från det att patienten *togs in* fram till dess att han eller hon *skrevs ut* eller *dog*, hela förloppet. (öt 35:18-19)

Exemplet (17) är hämtat från ett av intervjuцитaten i texten. Som Andersson et al påpekar förekommer nominaliseringar även i vardagligt talspråk i tyskan (2002:402), men i svenskt talspråk känns konstruktionen för tung. Eftersom intervjutexten är tänkt att ge intryck av en idiomatisk talspråklig stil måste nominaliseringarna omvandlas till satser.

Ibland, som i (18), måste nominaliseringen lösas upp eftersom konstruktionen annars skulle bli för tung i svenskan:

(18) [---]die stärker säkulare *Organisation* des schwedischen Gesundheitswesens [---]
(kt 23:15-16)
[---] *att* det svenska sjukvårdsväsendet *var* betydligt mer sekulärt *organiserat* [---]
(öt 24:15-16)

I (18) har nominaliseringen omvandlats till en sats eftersom en nominalisering i svenskan skulle tyngas av för många framförställda attribut (jfr. *Det svenska sjukvårdsväsendets starkare sekulära organisation...*), medan en sats ger mer ledig svenska. I det här fallet är det tydligt utifrån det övriga textsammanhanget att nominaliseringen kan tolkas som ett tillstånd i förfluten tid.

I några fall är en nominalisering inte möjlig eftersom svenskan saknar de verb som verbalsubstantivet har bildats till. Det gäller bl.a. verben *verwissenschaftlichen* och *verberuflichen* som bildats till adjektiv med hjälp av prefixet *ver-*. De är s.k. inkoativa verb som ”uttrycker inträdande i det tillstånd som adjektivet betecknar” (Inghult 1980:67).

Inkoativa verb förekommer också i svenskan, men ofta motsvaras de tyska inkoativa verben av konstruktioner med bli + adjektiv:

(19) [---] im Zuge einer allgemeinen *Verwissenschaftlichung* und Rationalisierung der Krankenvorsorgung [---] (kt 21:17-19)
I takt med att omvårdnadsarbetet [---] rationaliserades och *blev mer vetenskapligt* [---] (öt 22:15-16)

I (19) har adjektivet komparerats med *mer* för att förstärka att det rör sig om en process. Dessutom ger detta tillägg en mer idiomatisk svenska. Magnusson menar att sådana utvidgningar, *amplifikationer*, av texten ibland är nödvändiga vid översättning från tyska till svenska (2000:97-98) för att texten ska låta mer idiomatisk. I (20) är det dock inte möjligt att omvandla verbalsubstantivet *Verberuflichung* till konstruktionen bli + adjektiv eftersom svenskan inte som tyskan kan bilda ett adjektiv till ordet ”yrke” (jfr Magnusson 2000:71, Inghult 1980:45). Nominaliseringen ersätts istället av en sats:

(20) [---] das einer *Verberuflichung* und Professionalisierung der Krankenpflege vergleichsweise offen gegenüber stand. (kt 23:16-17)
[---] jämförelsevis mer öppet för att omvårdnadsarbetet skulle professionaliseras och *omvandlas till ett yrke*. (öt 24:16-17)

Konstruktionen ”omvandlas till ett yrke” valdes med tanke på att samma process strax innan i texten beskrivits just som en ”omvandling”, *Transformation* (jfr kt 23:12, öt 24:12). I (21) måste ordet *Einsatz* översättas med ett verbalt uttryck eftersom ”insats” i svenskan innebär att man åstadkommit något, vilket Magnusson påpekar i samband med ett likartat exempel i sin bok (2000:29, se exemplet ovan under 4.2)

(21) Auf diese Weise wurde gleichzeitig das System der „Ganzheitspflege“ ausgehebelt, das schließlich auf dem *Einsatz* der Schülerinnen als vollwertige Arbeitskräfte basierte. (kt 39:1-2)
I samband med detta rev man också upp systemet med ”helhetsvård” eftersom detta i slutändan hade baserats på att eleverna *kunde sättas in* som fullvärdig arbetskraft. (öt 40:1-2)

I det här exemplet blir det tydligt att nominaliseringen gömt en modal komponent, som måste uttryckas genom modal verbet *kunde* i motsvarande sats. Även i detta exempel handlar det om en tolkning från min sida vad gäller den modala och den temporala aspekten av skeendet.

I några fall har översättningen av nominaliseringar inneburit en omfattande omskrivning och tolkning av innehållet utifrån textens sammanhang för att målet om en målspråksinriktad översättning ska kunna uppnås:

(22) Diese *Abstraktion* von Patienten [---] (kt 51:19)
Denna tendens att grunda utlåtandena på ett större patientunderlag [---] (öt 52:19)

Denna förtydligande omskrivning blir nödvändig eftersom ett motsvarande uttryck innehållande ”abstraktion” eller ”abstrahera” inte kan användas i svenskan.

Ofta uppnås en översättning som svarar mot skoposkraven om en vetenskaplig stil och en målspråksinriktad översättning bäst genom att nominaliseringar och verbala uttryck varvas som i (23) och (24):

(23) So machte die zunehmende *Spezialisierung* der Abteilungen ein häufigeres *Rotieren* der Schülerinnen zwischen den Stationen erforderlich [---] (kt 37:22-23)

Till exempel innebar den ökande *specialiseringen* av avdelningarna att eleverna oftare *måste rotera* mellan avdelningarna [---] (öt 38:22-23)

(24) Seine Hauptaufgabe erblickte der SSF nicht in *der Gestaltung* von Arbeitsbedingungen sondern im *Engagement* für eine *Verlängerung* und theoretische *Fundierung* der Ausbildung (kt 41:11-13)

SSF ansåg att dess huvuduppgift var *att verka* för att utbildningen *skulle förlängas och få en teoretisk grund*, inte att påverka *utformningen* av arbetsvillkoren (öt 42:10-12)

6.3 Sammansatta substantiv

Jag kommer först att kommentera några fall där sammansatta verbalsubstantiv måste lösas upp och därefter några fall där de behålls av semantisk-lexikala skäl.

6.3.1 Nominalisering och sammansättning

Många sammansatta verbalsubstantiv är oproblematisks att översätta som bibehållna sammansättningar: *Arbeitsanfall* (kt 31:7) ”arbetsbelastningen” (öt 30:6), men ett stort antal har jag varit tvungen att omvandla till andra konstruktioner eftersom motsvarande substantivsammansättningar i vissa fall inte är möjliga i svenskan. Om sammansättningarna behövs skulle de göra ett mycket tungt och oidiomatiskt intryck. Två typer av omvandlingar dominerar: antingen omvandlas sammansättningen till en sats (där ett av leden ofta bevarar nominaliseringen) eller så blir något sammansättningsled attribut till det andra. Min översättningsprincip är liksom tidigare att, i enlighet med skopos, försöka hitta en balans mellan den vetenskapliga textens stilkrav på ett nominalt uttryckssätt och en idiomatisk, målspråksinriktad översättning utan alltför tunga konstruktioner. Exempel (25)-(27) visar sammansatta substantiv som har lösts upp till satser:

(25) Bei der *Prognosestellung* [---] (kt 51:5-6)

När *prognosen skulle ställas* [---] (öt 52:4-5)

(26) Die Stationsschwester [---] erkundete ob noch jemand *Redebedarf* hatte (kt 29:17-19)

Avdelningssköterskan [---] hörde sig för om någon fortfarande hade *behov av att prata* (öt 30:16-18)

(27) Förderlich dabei waren nicht zuletzt die langen *Liegezeiten* der Kranken [---]

(kt 33:15)

Inte minst hade man här en fördel av *att patienterna låg inne så länge* [---] (öt 34: 13)

Ibland kan förleden i substantivsammansättningen behållas som nominalisering (här markerat med fetstil) medan efterledet omvandlas till ett verb (28) eller ingår i ett verbalt uttryck (29). På så vis behålls nominaliseringen samtidigt som satsen får ett mer verbalt uttryckssätt:

(28) Die Krankenbeobachtung erlebte [---] eine dramatische **Bedeutungsverlust** [---]
(kt 21:17-19)
[---] förlorade patientobservationen dramatiskt i **betydelse** [---] (öt 22:16)

(29) [---] in dem die Ärzte keine **Gestaltungskompetenzen** beanspruchten (kt 31:3)
[---] där läkarna inte gjorde några anspråk på *att ha kompetens vad gällde utformningen* (öt 32:3-4)

I ett antal fall, som illustreras av exemplen (30) och (31), blir verbalsubstantivets ena led huvudord i nominalfrasen medan det andra blir attribut till huvudordet, antingen ett prepositionsattribut (30) eller adjektivattribut i form av ett particip (31)

(30) Gerade die Vermittlung von „Geborgenheit“ galt als entscheidender **Heilungsfaktor** [---] (kt 27:24-25)
Just förmedlandet av ”trygghet” sågs som en avgörande *faktor för tillfrisknandet* [---]
(öt: 28:23-24)

(31) [---] eine **Beratungsinstanz** [---] (kt 55:8)
[---] en *rådgivande* instans [---] (öt 56:6-7)

Att behålla motsvarande sammansättningar skulle ha gjort ett mycket tungt intryck: ”utformningskompetens”, eller oidiomatiskt intryck: ”pratbehov”. Genom att sammansättningen löses upp blir sambanden mellan leden också tydligare.

(30) är ett exempel på den omvandling som beskrivs hos Andersson et al (2002: 408-409) jfr ovan avsnitt 4.3), nämligen att det sammansatta substantivet ersätts av prepositionsattribut och huvudord. I min översättning är det dock få sammansättningar som ersätts av denna konstruktion. Adjektivattribut, ofta i form av particip eller participsammansättningar, överväger. Genom participen får nominalfrasen ett mer verbalt uttryck än motsvarande substantivsammansättning. Ibland måste man göra en ganska omfattande omskrivning som i (32) för att kunna förmedla innehållet i texten och för att uppnå en idiomatisk svenska:

(32) die persönliche *Rundumbetreuung* der Patienten [---] (kt 29:28-39)
I denna personliga och *patientcentrerade vård* [---] (öt 30:26-27)

I (32) har tyskans adverbiala förled *Rund(her)um*, som betyder *runt omkring* eller *alltigenom* (*Norstedts tyska ordbok* 1998), ersatts av en participsammansättning som står som attribut till huvudordet. Ett annat exempel på en omfattande omskrivning ger (33):

(33) Das tradierte Arbeitsethos entsprach immer weniger den *Lebensentwürfen* der nachkommenden Frauengenerationen [---] (kt 23:5-6)
Den traditionella arbetsetiken motsvarade i allt lägre grad efterföljande kvinnogenerationers *krav på livet* [---] (öt 24:4-6)

Översättningen *krav på livet* är en betydande omskrivning av *Lebensentwürfen*, ordagrant ”livsplaner”. Denna lösning har jag hämtat ifrån Jan Wahléns översättning av artikelförfattarens tidigare artikel (Kreutzer 2006:3) som har en snarlik formulering. Denna omskrivning fångar innebörden i orden utifrån textens sammanhang på ett bra sätt.

I några fall ”försvinner” ett av leden i sammansättningen, ofta handlar det om innehållsligt ”tomma” led: *Diagnoseerhebung* (kt 51:21) (*”diagnosundersökningen”) blir ”diagnostiseringen” (öt 52:21).

6.3.2 Sammansatta substantiv som behålls av semantisk-lexikala skäl

Alla de sammansatta verbalsubstantiv som exemplifieras ovan förekommer (med undantag för *Bedeutungsverlust*) bara enstaka gånger i källtexten. Men det finns andra sammansatta substantiv innehållande verbalsubstantiv som är mycket frekventa i källtexten, nämligen ord som semantiskt hör samman med omvårdnadsarbetet *Krankenpflege*, *Krankenversorgung*, *Krankenbeobachtung* och *(Kranken)beobachtungskompetenz*. Orden är, ur lexikalisk och semantisk synvinkel terminologiska nyckelord i texten. Av det skälet menar jag att orden måste översättas som sammansatta substantiv i svenskan: ”sjukvård”, ”omvårdnadsarbete” osv., och inte lösas upp, eftersom vid en omskrivning till en sats eller en upplösning till attribut och huvudord skulle den precisa och avgränsade betydelsen hos orden gå förlorad. I en vetenskaplig text är det, som påpekades i källtextanalysen, viktigt att sträva efter begreppslighet och precision. Genom att översätta *Krankenbeobachtung* med ett sammansatt substantiv, ”patientobservation”, blir ordet ett avgränsat begrepp, jämfört med omskrivningen till en sats ”att observera/iakta patienter”. Att behålla sammansättningarna som ”begrepp” i måltexten är därför också en lösning som svarar väl mot skopos. En längre sammansättning, *Krankenbeobachtungskompetenz*, har däremot förkortats till ”observationskompetens”, eftersom motsvarande sammansättning ”patientobservationskompetens” skulle ge ett tämligen tungt intryck i svenskan. De sammansatta verbalsubstantiven som är termer har överlag inte utgjort något översättningsproblem eftersom orden i nästan samtliga fall återfinns i vanliga lexikon, i något fall har också referenslitteratur och internet använts.

6.4 Modalpartiklar

Vid översättningen av modalpartiklarna har jag strävat efter att uppfylla det övergripande skopos för översättningen men också ett subskopos att intervjutexten ska förmedla de attityder som framhävs genom bruket av modalpartiklar. Eftersom modalpartiklarnas betydelse är beroende av samtalskontexten och då källtexten bara ger halva dialogen har det ibland visat sig vara svårt att avgöra hur partiklarna ska tolkas. De flesta modalpartiklar i intervjutexten fungerar som förstärkare till utsagorna där talarna uttrycker sin visshet om ett visst sakförhållande och framhäver att det sagda är känt för båda parter. Denna kommunikativa funktion kan förklaras med att informanterna är sakkunniga i sammanhanget, men att de också förutsätter att intervjuaren är överens med dem om det som sägs eller känner till vad de

talat om. Intervjucitatens fyller en viktig argumenterande funktion i framställningen – att bekräfta författarens tes – och modalpartiklarna, som framhäver talarnas inställningar, bidrar därmed också ibland till att framhäva denna funktion. I de flesta fall har partiklarna kunnat översättas med partiklar som framhäver samma attityder i svenskan. Ett annat tydligt drag är att tyskan använder flera partiklar tillsammans (jfr Magnusson 2000:56) medan antalet reduceras i svenskan. Exempel på översättningar av modalpartiklar:

ja nun

(34) Oder was mir damals auch so manchmal durch den Kopf ging ist, es waren *ja nun* viele Zimmer (kt 33: 5-6)
Eller något som jag på den tiden också funderade på sådär ibland, det fanns *ju* många rum (öt 34:4-5)

I (34) har de obetonade modalpartiklarna *ja nun* en förstärkande och konstaterade funktion. De uttrycker den betydelse som Andersson et al, beskriver för *ja* nämligen ge ”extra eftertryck” åt det som sägs. (2002:309), och som *Duden Universalwörterbuch* (2003) anger för det obetonade *nun*, nämligen att partikeln i förbindelse med andra partiklar har funktionen att framhäva det som sägs (i det här fallet att det fanns många rum). Också den betydelse som Helbig och Buscha (1986:493) tar upp ryms i orden, att det obetonade *ja* i påståendesatser signalerar ett resumerande konstaterande av något som är känt för samtalsparterna och som de är överrens om. Den attityd som uttrycks i de tyska modalpartiklarna motsvaras av en ensam partikel, ”ju” i svenskan, den partikel som oftast används som motsvarighet till *ja* enligt Andersson et al (2002:306).

halt auch immer

(35) Man lernt das [die Krankenpflege, Verf.] *halt auch immer* an den Wiederholungsfällen [---] (kt 33:3-4)
Man lärde sig *ju också* [omvårdnadsarbetet] genom de upprepade fallen [---] (öt 34:3)

Bruket av modalpartiklar i satsen i exempel (35) är svårtytt. Hur ordens betydelse ska tolkas beror nämligen på hur orden betonas i talspråket. Jag har tolkat utsagan som att alla tre ord är obetonade modalpartiklar och att de tillsammans understryker talarens uppfattning att hennes utsaga är självklar för samtalsparterna. Denna tolkning bekräftas av *Duden Universalwörterbuch* (2003) som anger att *halt* har en förstärkande effekt i en påståendesats och av Helbig och Buscha (1986:492) som menar att *halt* i en påståendesats precis som *ja* framställer att sakförhållandet är känt för båda samtalsparter. Andersson et al menar att *auch* i en påståendesats bekräftar en tidigare utsaga. *Auch* skulle också kunna vara betonat. Helbig och Buscha menar att partikeln i så fall delvis uttrycker den betydelse som finns i adverbet *auch* ”också” (1986:489). Jag tolkar också utsagan som att *immer* har en allmänt förstärkande

effekt och inte sin adverbiala betydelse ("alltid" "ständigt"), något som tyvärr inte har kunnat beläggas med hjälp av litteraturen. *Duden Universalwörterbuch* (2003) listar *immer* som partikel, men inte i denna användning. Men, man måste också betänka att satsen återger talat språk och att varje reell talsituation inte återfinns i ordböcker. Översättningen "ju också" fångar den attityd som talaren uttrycker och det senare ordet skulle antingen kunna vara betonat eller obetonat i svenskan. Ordens innebörd och betoning är, som påpekats, svårtolkade eftersom man som läsare inte får ta del av hela talsammanhanget.

denn nun

(36) Und wenn die dann unsicher waren und fragten: ‚Was ist *denn nun* mit mir los?‘ [---]
(kt 29:14-15)
Och om de då var osäkra och frågade 'Hur är det fatt med mig?' [---] (öt 30:13-14)

Andersson et al (2002:307) menar att *denn* i frågeordsats bidrar till att "göra frågan vänligare" och att *denn* i frågor ofta inte har någon motsvarighet i svenskan, vilket stämmer också i det här fallet. *Duden Universalwörterbuch* (2003) anger att partikeln *denn* i frågesatser kan uttrycka tvivel och att partikeln *nun* emotionellt förstärker utsagan och ger uttryck för oro hos talaren. Dessa inställningar hos talarna framkommer i sammanhanget också genom den föregående satsens adjektiv: *unsicher* "osäkra". Hela frågeordsatsen är ett typiskt exempel på en mycket idiomatisk frågeordsats som måste översättas med en motsvarande frågeordsats i svenskan. Denna översättningsmetod är i samklang med Magnussons påpekande att man vid översättning av modalpartiklar ofta måste frigöra sig från det tyska uttryckssättet och överväga vad som låter mest idiomatiskt i svenskan (2000:56). Modalpartiklar saknas i den svenska översättningen, men adjektivet *osäkra* ger åtminstone delvis uttryck för talarnas inställning.

so

(37) Oder was mir damals auch *so* manchmal durch den Kopf ging [---] (kt 33:5)
Eller något som jag på den tiden också funderade på *sådär* ibland [---] (kt 34:4-5)

Partikeln *so* ger yttrandet i (38) en nyans av obestämdhet. Jag har inte hittat något belägg i grammatikböckerna för att *so* kan fungera som modalpartikel, men enligt *Duden Universalwörterbuch* kan *so* som obetonad partikel uttrycka just obestämdhet. En idiomatisk motsvarighet i svenskan får man genom partikeln *sådär*.

einfach

(38) Sie müssen *einfach* wach sein, mit dem Herzen und mit den Augen. (kt 31:8)
Du måste *helt enkelt* vara vaken, både med hjärtat och med ögonen. (öt 32:8)

I (38) vill talaren med *einfach* ännu starkare understryka självklarheten sin utsaga. Denna kommunikativa funktion anges också i *Duden Universalwörterbuch* (2003) som också anger att partikeln kan ge en emotionell förstärkning. Det tycks som om modalpartikeln *einfach*

oftast kan översättas ganska oproblematiskt med ”helt enkelt” i svenskan som i mitt exempel. Varken Freund och Sundqvist eller Andersson et al diskuterar partikeln närmare, men båda (1995:474) och (2002:306) anger ”helt enkelt” som svensk motsvarighet. Heinrichs, som gjort en kontrastiv kartläggning över tyska och svenska modalpartiklar menar att det i vissa fall råder en fullständig analogi mellan språken och han ger *einfach* – ”helt enkelt” som exempel på modalpartiklar som ofta är motsvarigheter till varandra (Heinrichs 1981:243). *Einfach* är den vanligaste modalpartikeln i intervjutexten och har genomgående översatts med ”helt enkelt”.

7. Sammanfattning och avslutande kommentar

I detta kapitel kommer jag kort att sammanfatta uppsatsen och ge en avslutande kommentar.

Denna uppsats hade två syften. Det ena syftet var att översätta artikeln ”Krankenbeobachtung. Zur Entwertung einer pflegerischen Schlüsselkompetenz in Westdeutschland und Schweden nach 1945“ i enlighet med den valda översättningsstrategin som utgår från Vermeers skoposteori. Enligt denna teori ska texten översättas i enlighet med det syfte (skopos) som fastställts för måltexten.

Måltextens skopos och målgrupp fastställdes i kapitel 3 i enlighet med de riktlinjer som ges i Vermeer 1989. I samband med att jag fastställde skopos och målgrupp för måltexten utifrån mitt uppdrag tog jag också hänsyn till resultaten av den föregående källtextanalysen, eftersom skopos inbegrep att måltexten skulle tillhöra samma genre (historievetenskaplig artikel) samt uppfylla samma syften (att informera och att övertyga) som källtexten. Skillnaden var att måltexten skulle rikta sig till läsare i målspråkskulturen. För att dessa syften skulle uppnås krävdes en målspråksinriktad översättning där innehållet anpassades till målgruppens kulturella referensramar och också att genrens utmärkande nominella stil bevarades. För intervjutexten fastställdes, förutom det övergripande skopos, ett subskopos om att dessa textavsnitt också skulle sträva efter att förmedla de attityder som informanterna i intervjutexten uttryckte genom modalpartiklarna.

Det andra syftet med uppsatsen var att kartlägga fyra översättningsproblem i texten, kulturspecifika begrepp, nominaliseringar, sammansatta substantiv och modalpartiklar, och att redogöra för hur jag gått till väga för att lösa dem i enlighet med det skopos som jag fastställde för måltexten. Eftersom skopos bara kunde ge en övergripande strategi för översättningen tillämpade jag också metoder och rekommendationer hämtade från andra teoretiker och språkforskare vid beskrivningen och lösningen av de specifika problemen.

Skälet till att jag valde att kartlägga och kommentera dessa fyra problemområden var att de utgjorde svårigheter under översättningsarbetet och också för att de var intressanta och relevanta att behandla utifrån det skopos som jag fastställt för måltexten.

De kulturspecifika begreppen översattes i nästan samtliga fall med Kollers explikationsmetod, ett förklarande tillägg, oftast i kombination med en överföring av källtextbegreppet i måltexten. På så sätt, menar jag, kunde målspråksläsarna dels få en förklaring, dels få det exakta begreppet. Denna metod valdes med tanke på skoposkravet om att källtextens kulturella innehåll måste anpassas till målgruppen och den vetenskapliga genren. I ett fall visade sig Kollers metoder vara problematiska, eftersom översättningen av det kulturspecifika begreppet inte entydigt kunde placeras in i någon kategori.

Nominaliseringarna översattes ungefär till hälften med nominaliseringar medan den andra hälften löstes upp till satser. Dessa lösningsalternativ valdes med tanke på skoposkraven om att den vetenskapliga genrens nominala framställningssätt skulle bevaras, med de fördelar som nominaliseringar innebär i en vetenskaplig text. I ett flertal fall var det dock av olika skäl inte möjligt att bevara nominaliseringarna eftersom det skulle ha resulterat i alltför tunga eller oidiomatiska konstruktioner eller för att motsvarande uttryck saknades i svenskan, något som inte var förenligt med skoposkravet om en målspråksorienterad översättning. I enlighet med de rekommendationer som ges inom den kontrastiva grammatiken (Freund & Sundqvist 1995, Andersson et al 2002) och hos Magnusson 2000 och Rossenbeck 1978, valde jag därför ofta att omvandla nominaliseringarna till satser för att uppnå en ledig svenska. Att många nominaliseringar löstes upp till satser var också naturligt med tanke på att konstruktionen är betydligt mer vanlig i tyskan än i svenskan. När nominaliseringarna löstes upp till satser blev jag också tvungen att välja *en* tolkning av verbskeendet. I ett fall blev det nödvändigt att göra en omfattande omskrivning och därmed en tolkning av innehållet, med tanke på målspråksanpassningen.

De sammansatta substantiven som utgjordes av verbalsubstantiv löstes i regel upp till satser eller nominalfraser med attribut och huvudord, varvid nominaliseringen ibland behölls som icke-sammansatt substantiv. Ibland krävdes ganska omfattande omskrivningar av sammansättningarna för att förmedla innehållet. Ett antal mycket frekventa substantivsammansättningar behölls emellertid som sammansättningar eftersom de semantiskt och lexikaliskt utgjorde terminologiska nyckelord i texten. Även i fråga om substantivsammansättningarna var lösningarna ett resultat av en balansgång mellan den vetenskapliga genrens nominala stilkrav och kraven på en målspråksorienterad översättning.

Modalpartiklarna kunde i regel översättas med (färre) partiklar i svenskan varvid de attityder som de framhävde ofta kunde bevaras. Eftersom modalpartiklars betydelse är starkt beroende av den talspråkliga kontexten och eftersom intervjutexten bara gav halva den ursprungliga dialogen var det i ett fall svårt att fastställa om orden användes som partiklar, hur de betonades och hur de skulle översättas. I ett fall var det inte möjligt att bevara partikeln utan istället valde jag att ersätta hela satsen med en idiomatisk talspråklig konstruktion i svenskan, ett lösningsalternativ som svarar väl mot Magnussons påpekande att man vid översättning av modalpartiklar ofta frigöra sig helt ifrån det tyska uttryckssättet (2000:56) och överväga vad som låter mest idiomatiskt i svenskan.

Avslutningsvis anser jag att måltexten utifrån mina valda översättningslösningar till största delen uppfyller det skopos och subskopos som jag fastställt. Vid översättningen har jag tagit hänsyn till att konstruktioner som nominaliseringar, sammansatta substantiv och modalpartiklar inte är lika frekventa i svenskan som i tyskan och ibland måste ersättas med mer idiomatiska svenska konstruktioner. Samtidigt menar jag att min måltext i stort sett svarar mot den vetenskapliga genrens krav om en nominal stil. Valet mellan en nominalisering eller ett verbalt uttryck är många gånger en stilistisk avvägning mellan en nominal eller verbal, en tung eller mer ledig stil. Det hade varit möjligt att lösa upp ännu fler nominaliseringar, men samtidigt ville jag också värna om det vetenskapliga uttryckssättet med dess fördelar, t.ex. vad gäller verbskeendets mångtydighet.

Intervjutextens subskopos har också i stort sett kunnat uppfyllas, nämligen att förmedla de attityder som informanterna uttrycker vilka framhävs av deras bruk av modalpartiklar. Översättningen av de kulturspecifika begreppen visar också på min strävan att anpassa texten till målspråkläsarnas kulturella referensramar med metoder som passar för det vetenskapliga textsammanhanget.

8 Zusammenfassung

Im Januar 2007 wurde ich beauftragt, den medizinhistorischen Artikel „Krankenbeobachtung. Zur Entwertung einer pflegerischen Schlüsselkompetenz in Westdeutschland und Schweden nach 1945“ von Susanne Kreutzer ins Schwedische zu übersetzen. Dieser Artikel soll noch im Jahr 2007 in der medizinhistorischen Anthologie des deutsch-schwedischen Forschungsprojektes „Kulturelle Differenzierungen von Gesundheit und Krankheit in Wohlfahrtsstaaten“ veröffentlicht werden. Die Anthologie wird von Kristina Engwall, Magdalena Bengtsson-Levin und Stefanie von Schnurrbein herausgegeben und jeweils in

einer schwedischen und einer deutschen Fassung von zwei Universitätsverlagen, Örebro und Humboldt, publiziert.

Susanne Kreuzer beschreibt in ihrem Artikel, wie die Krankenbeobachtung, eine Schlüsselkompetenz der Krankenschwestern als Folge einer Verwissenschaftlichung und Reformierung der Krankenpflege in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts an Bedeutung verloren hat. Die Autorin untersucht diesen „Entwertungsprozess“ innerhalb der christlichen Krankenpflege Westdeutschlands und vergleicht diesen dann mit den schwedischen Verhältnissen. Der Text basiert auf Interviews mit ehemaligen Schwestern der Henriettenstiftung, eines Diakonissenmutterhauses, in Hannover. Abschließend wird dieser Prozess in die allgemeine Medizingeschichte eingeordnet.

In der Einleitung meiner Arbeit werden kurz deren Ziele beleuchtet. Zum einen soll der Artikel gemäß der Skopostheorie von Hans J. Vermeer ins Schwedische übersetzt werden (siehe unten). Zum anderen sollen vier Übersetzungsprobleme des Textes, Kulturspezifika, Nominalisierungen, Substantivkomposita und Modalpartikeln, untersucht und ihre Lösungen, gemäß dem festgestellten Skopos, kommentiert werden.

Im zweiten Kapitel, der Textanalyse, wird der Ausgangstext nach dem Modell von Lennart Hellspång und Per Ledin (Hellspång och Ledin 1997) analysiert. In der Analyse werden die vier Teile, der Kontext des Textes, die textuelle und interpersonelle Struktur und der Stil untersucht. Es wurde festgestellt, dass der Text ein wissenschaftlicher Text ist, der sich, wie die restliche Anthologie, hauptsächlich an ein akademisches Publikum wendet.

Die Intention des Textes ist es, den LeserInnen über den Ablauf, der zum Bedeutungsverlust der Krankenbeobachtung geführt hat, zu informieren. Der Text will aber auch indirekt die LeserInnen von der These und der Meinung der Autorin, dass dieser Prozess ein Verlustprozess war, überzeugen. In der weiteren Analyse wurde gezeigt, dass der Text viele der Konventionen eines wissenschaftlichen Textes erfüllt. Zum Beispiel wird ein unpersönlicher und nominaler Stil, der sich durch Nominalisierungen und Substantivkomposita auszeichnet, verwendet. Diese Konstruktionen erfüllen wichtige Funktionen in wissenschaftlichen Texten. Außerdem hat eine Untersuchung von Lexika gezeigt, dass viele Wörter aus den Bereichen der Krankenpflege und der Diakonie stammen.

Weiter wurde festgestellt, dass die Interviewzitate durch einen verbalen, umgangssprachlichen und persönlichen Stil gekennzeichnet sind. Dies sieht man vor allem am Gebrauch der Modalpartikeln durch die Informantinnen. Durch den Gebrauch von Modalpartikeln und dadurch, dass die Autorin negative, emotionale Wörter, wie z. B. „Bedeutungsverlust“ verwendet, hat der Text subjektive Tendenzen. Die Interviewzitate

dienen im Text nicht nur als Quellen, sondern sie funktionieren auch als emotionale Argumente für die These der Autorin.

In dem folgenden Kapitel wird die Übersetzungsstrategie meiner Arbeit, die sich auf die Skopostheorie von Hans J. Vermeer (Vermeer 1989) bezieht, behandelt. Zuerst wurde die Theorie vorgelegt. Die Skopostheorie sagt, dass das Ziel (der Skopos) den Zieltext bestimmt, und der Übersetzer sollte den Text so übersetzen, dass der Skopos erreicht wird. Bei der Festlegung des Skopos sollte der Übersetzer den Übersetzungsauftrag und die Zielgruppe des Zieltextes beachten.

Folglich wurde der Skopos des Zieltextes festgelegt, wobei auch die vorherige Analyse sehr hilfreich war. Der Zieltext sollte genau wie der Ausgangstext ein wissenschaftlicher Text sein, der die LeserInnen informiert und überzeugt. In meinem Fall stimmt die Zielgruppe mit der des Ausgangstextes überein; allerdings mit dem Unterschied, dass sich der Zieltext an ein schwedisches Publikum richtet. Um den Skopos zu erreichen, müssen die Kulturspezifika erklärt werden und der Text zielsprachig orientiert sein (d. h. ein idiomatischer, schwedischer Text). Gleichzeitig muss auch der nominale Stil der wissenschaftlichen Textsorte beibehalten werden. Für die Interviewzitate habe ich außerdem einen Subskopos festgelegt. Die Interviewzitate sollten die Meinungen, die die Informantinnen vor allem durch die Modalpartikeln ausdrücken, verdeutlichen. Wie die Analyse festgestellt hat, spielen die Interviewzitate eine wichtige argumentative Rolle im Text.

Weil die Skopostheorie nur eine übergreifende Strategie darstellen kann, habe ich im vierten Kapitel die vier Übersetzungsprobleme separat untersucht. Es wurde analysiert, wie Kulturspezifika, Nominalisierungen, Substantivkomposita und Modalpartikeln von anderen Theoretikern und Sprachforschern – unter anderem aus dem Bereich der kontrastiven Grammatik – behandelt werden und welche Methoden und Lösungen sie empfehlen. Diese vier Probleme wurden untersucht, weil sie einerseits schwierig zu übersetzen waren und andererseits angesichts des Skopos interessant und relevant zu analysieren waren.

Kapitel 5 enthält den Ausgangstext und den Zieltext. In Kapitel 6 „Kommentare“ werden Übersetzungsprobleme in den vier Problembereichen mit Textbeispielen kommentiert. Es wurden die Probleme gemäß dem Skopos mit Hilfe der Methoden aus Kapitel 4 gelöst.

Die Kulturspezifika, d. h. die Begriffe aus dem Bereich der Diakonie, die in Schweden weniger bekannt sind, wurden hauptsächlich nach den Methoden von Werner Koller (Koller 1979/1997) gelöst. In der Regel wurde eine Explikationsmethode - oft in Verbindung mit Übernahme des Fremdworts - benutzt. Diese Methode wurde angesichts des Skopos und der Zielgruppe gewählt. Mit der Explikation - oft in einer Fußnote - bekommen die LeserInnen

eine Erklärung der Begriffe und mit der Übernahme auch das Originalwort. Diese Übersetzungsmethoden stimmen auch mit dem wissenschaftlichen Genre gut überein.

Die Nominalisierungen wurden teilweise beibehalten, da angesichts des Skopos der Text einen nominalen Stil haben sollte. Manchmal mussten aber auch die Nominalisierungen in Sätze umgewandelt werden, um die Forderung nach einem zielsprachig orientierten, idiomatischen Text zu erfüllen. In der schwedischen Sprache sind Nominalisierungen nicht so häufig, wie im Deutschen, deshalb können sie auch manchmal nicht im Schwedischen verwendet werden. Diese Übersetzungsmethoden werden auch in der kontrastiven Grammatik und von anderen Sprachforschern empfohlen (vgl. Andersson et al 2002, Magnusson 2000, Freund och Sundqvist 1995, Rossenbeck 1978).

Die Substantivkomposita (ich habe nur Substantivkomposita untersucht, bei denen ein oder beide Glieder Verbalsubstantiv waren) wurden auch oft in Sätzen oder in Nominalphrasen aufgelöst. Viele Verbalsubstantivkomposita aus dem Bereich der Krankenpflege, z. B. *Krankenbeobachtung*, wurden beibehalten, da sie aus Lexikalisch-semantischer Sicht eine wichtige Terminologie im Text bilden. Ferner stimmen diese Übersetzungsmethoden gut mit dem Skopos überein, obwohl Verbalsubstantivkomposita, genau wie Nominalisierungen, im Schwedischen nicht so häufig wie im Deutschen sind.

Bei den Interviewzitatzen konnten die Modalpartikeln oft mit (weniger) Partikeln übersetzt werden, wobei die Meinungen der Gesprächspartner, gemäß dem Subskopos, oft beibehalten werden konnten. Modalpartikel sind im Schwedischen nicht so häufig und manchmal gibt es überhaupt keine entsprechenden schwedischen Partikeln (vgl. Freund och Sundqvist 1995, Andersson 2002, Magnusson 2000). Stattdessen muss man immer überlegen, was im kommunikativen Zusammenhang am idiomatischsten klingt.

9 Bibliografi

Källtext

Kreutzer, Susanne "Krankenbeobachtung. Zur Entwertung einer pflegerischen Schlüsselkompetenz in Westdeutschland und Schweden nach 1945" (under utg.)

Sekundärlitteratur

Andersson, Sven-Gunnar, Brandt, Margareta, Persson, Ingemar och Rosengren, Inger

2002. *Tysk syntax för universitetsnivå*. Studentlitteratur, Lund

Beier, Rudolf. 1980. *Englische Fachsprache*. Kohlhammer, Stuttgart

Benes, Eduard, *Die formale Struktur der wissenschaftlichen Fachsprachen in syntaktischer*

- Hinsicht*. 1981. I: Bungarten, Theo (red.) *Wissenschaftssprache*. Wilhelm Fink Verlag, München
- Duden Deutsches Universalwörterbuch. 2003. 5 uppl. Duden Verlag, Mannheim [CD-ROM]
- Eichinger, Ludwig M. 2000. *Deutsche Wortbildung: eine Einführung*. Gunter Narr, Tübingen
- Freund, Folke och Sundqvist, Birger. 1995. *Tysk grammatik*. 3 uppl. Natur och Kultur, Stockholm
- Heinrichs, Werner. 1981. *Die Modalpartikeln im Deutschen und Schwedischen. Eine kontrastive Analyse*. Niemeyer, Tübingen
- Helbig, Gerhard och Buscha, Joachim. 1986. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. 9 uppl. VEB Verlag, Leipzig
- Hellspong, Lennart och Ledin, Per. 1997. *Vägar genom texten. Handbok i bruktextanalys*. Studentlitteratur, Lund
- Holz Mänttari, Justa. 1984. *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*. Annales Academiae Scientiarum Fennicae, Helsingfors
- Inghammar, Helena. 2005. Från moderhuset till domkyrkan: upptagning, invigning och vigning av diakoner och diakonissor i Svenska kyrkan 1855-1999. Institutionen för religionsvetenskap, Göteborgs universitet; Skellefteå, Norma
- Inghult, Göran. 1980. *Tysk ordbildning*. Esselte Studium AB, Stockholm
- Jarrick, Arne och Josephson, Olle. 1996. *Från tanke till text*. 2 uppl. Studentlitteratur, Lund
- Koller, Werner. 1979/1997. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 5 uppl. Quelle & Meyer, Wiesbaden
- Koskela, Merja och Puuronen, Nina. *Hur blev atomistiskt rena prov absolut rena ytor? –En jämförelse mellan vetenskapens och populärvetenskapens uttryckssätt*. 20060124
[http:// www.uwasa.fi/hut/svenska/toi/Artikel2.htm](http://www.uwasa.fi/hut/svenska/toi/Artikel2.htm)
- Kreutzer, Susanne. 2006. ”Från ’kärlekstjänst’ till modernt kvinnoyrke. Sjukvårdsreformen i Tyskland”. 2006. i: *TAM-REVVY*, 2006 (3) s. 3-4. Övers. Jan Wahlén
- Kreutzer, Susanne. 2005. *Vom ’Liebesdienst’ zum Modernen Frauenberuf. Die Reform der Krankenpflege nach 1945.*: Campus Verlag, Frankfurt a.M. och New York
- Lindström, Jan. *Tur och ordning – en svensk samtalsgrammatik*. (Manuskript under bearbetning) 20070428. [http:// www.nord.helsinki.fi/samgram/](http://www.nord.helsinki.fi/samgram/)
- Magnusson, Gunnar. 2000. *Från tyska till svenska. Översättningsproblem i sakprosa*. Gunnar Magnusson GRAMATEXT, Stockholm
- Meyers Lexikon. 20070323. http://www.lexikon.meyers.de/meyers/Innere_Mission
- Myrdal, Janken. 2005. *Om humanvetenskap och naturvetenskap*. Inst. för ekonomi,

- SLU, Uppsala
- Nationalencyklopedin, www.ne.se. 20070323
http://www04.sub.su.se:2095/jsp/search/search.jsp?h_search_mode=simple&h_advance_d_serrrch=false&t_word=moderhus
- Newmark, Peter. 1988. *A Textbook of Translation*. Prentice-Hall International, Hemel Hempstead
- Nordman, Marianne. 1992. *Svenskt Fackspråk*. Studentlitteratur, Lund.
- Norstedts tyska ordbok. Tysk-svensk/Svensk-tysk. 1998. 2 uppl. Norstedts Ordbok, Stockholm [CD-ROM]
- Näslund, Harry. "Betalande eller Betalning? : om verbalsubstantiv i vetenskaplig text" i: *Språk och stil*. 2002 (12), s.173-187
- Näslund, Harry. "Med viss reservation – om garderingar i vetenskapligt språk" i: *Språk och stil*. 1996 (6), s. 153-161
- Reiss, Katharina och Vermeer, Hans J. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Niemeyer, Tübingen
- Rossenbeck, Klaus. 1978. *Merkantil tyska: övningar i grammatik och ordkunskap*. LiberLäromedel, Lund
- Strömquist, Siv. 1999. Uppsatshandboken. 2 uppl. Uppsala, Hallgren och Fallgren.
- Svenska kyrkan, www.svenskakyrkan.se 20070423a
[http:// \(www.svenskakyrkan.se/km-2003/skrivelser/KsSkr2003-9-03.shtml\)](http://www.svenskakyrkan.se/km-2003/skrivelser/KsSkr2003-9-03.shtml)
- Svenska kyrkan i Huddinge, www.svenskakyrkanihuddinge.nu 20070423b
[http:// www.svenskakyrkanihuddinge.nu/](http://www.svenskakyrkanihuddinge.nu/)
- Svenska skrivregler utgivna av Svenska språknämnden. 2000. 2 uppl. Liber, Stockholm
- Vermeer, Hans J. "Skopos and Commission in translational action". 1989. I: Venuti, Lawrence (red.) *The Translation Studies Reader*. 2000. Övers. Andrew Chesterman Routledge, London och New York
- Weydt, Harald. 1969. *Abtönungspartikel*. Verlag Gehlen, Berlin och Zürich

Övrig använd litteratur

- Andersson, Åsa. 2002. *Ett högt och ädelt kall: kalltankens betydelse för sjuksköterskeyrkets formering 1850-1930*. Skrifter från Institutionen för historiska studier I, Umeå universitet
- Google.se <http://www.google.se>
- Ivarsson, Yngve. 1988. *Tro verksam i kärlek: en bok om Ersta*. Verbum, Stockholm

- Leo Online-Wörterbuch Deutsch-Englisch. 2007. <http://dict.leo.org>
- Lönnegren, Ernst. 1901. *Minnesskrift till Svenska Diakonissanstaltens femtioårs-jubileum*.
Gustav Carlsons Bokhandel, Stockholm
- Nationalencyklopedin. 2007. <http://www.ne.se>
- Norstedts stora engelska ordbok. Engelsk-svensk/Svensk-engelsk. 2000. 3 uppl. Norstedts
Ordbok, Stockholm [CD- ROM]
- Norstedts svenska ordbok. En ordbok för alla. 2003. 1 uppl. Språkdata och Norstedts
akademiska förlag, Stockholm och Göteborg
- Ord för ord. Svenska synonymer och uttryck. 1992. Norstedts, Stockholm
- Svenska akademins ordlista över svenska språket. 1998. 12:e uppl. Norstedts, Stockholm
- Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser. 2003. Norstedts Ordbok,
Stockholm [CD-ROM]
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan och Andersson, Erik. 1999. Svenska Akademiens grammatik.
2, Ord. 1 uppl. Norstedts Ordbok, Stockholm

Referenser

- Kreutzer, Susanne (artikelförfattare) Pers. korrespondens. 20070322.